

Förord

Den 15 maj 1998 beslutade riksdagen om riktlinjer för en reformering av reglerna om ersättning vid långvarigt medicinskt grundad arbetsförmåga i enlighet med regeringens proposition 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m. (bet. 1997/98:SfU11, rskr.1997/98:237) I propositionen redovisas den planerade fortsatta beredningen av reformeringen av hela beräkningssystemet för ersättning vid medicinskt grundad arbetsförmåga.

Frågan har sin bakgrund i olika förslag som lämnats av Förtidspensionsutredningen i betänkandena Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:116), Ohälsöförsäkringen – Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189) samt Unga i ohälsöförsäkringen – Tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106).

Samtliga betänkanden har remissbehandlats och de två förstnämnda utgjorde grund för nämnda proposition. Sistnämnda betänkande avlämnades först efter det att propositionen behandlats av riksdagen.

I propositionen beskrevs den planerade fortsatta beredningen av reformeringen av hela beräkningssystemet för ersättning vid medicinskt grundad arbetsförmåga. Den grundläggande principen var att det nya systemet, till skillnad från gällande system, skall ingå i sjukförsäkringen. En annan viktig utgångspunkt för detta arbete borde enligt propositionen vara att reglerna om förtidspension utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Propositionen angav att rätten till fortsatt förtidspension skall prövas då den försäkrade regelbundet och under längre tid uppvisat arbetsförmåga samt att förtidspensionen skall påverkas av eventuella arbetsinkomster vid sidan av pensionen.

Denna fråga var därefter föremål för fortsatt beredning inom Socialdepartementet och det arbetet utmynnade i promemorian Vilande förtidspension – Stimulans till återgång i arbetslivet (Ds1999:18). I denna lämnades förslag till regler som ger stor frihet för den som är förtidspensionerad att under ett år pröva att arbeta utan att rätten till förtidspension påverkas. Under ytterligare två år därefter skall förtidspensionen kunna vara vilande när den försäkrade förvärvsarbetar.

Efter remissbehandling av promemorian lades den till grund för propositionen Vilande förtidspension (prop.1999/2000:4) som godkändes av riksdagen den 14 december 1999. De nya reglerna om vilande förtidspension trädde i kraft den 1 januari 2000.

Mot bakgrund av riksdagens godkännande av regeringens riktlinje-proposition har arbetet med att i övrigt reformera reglerna om ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga fortsatt inom Socialdepartementet.

Regeringen angav i utredningdirektiven till Förtidspensionsutredningen (Dir.1997:9) att i de delar som förslagen avser ungdomar skulle en särskild redovisning lämnas till regeringen. Detta utmynnade i betänkandet Unga i ohälsoförsäkringen – tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106). I betänkandet presenterades förslag om hur reglerna om ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga bör utformas, så att de i större utsträckning än gällande regler för förtidspension och sjukbidrag kan medverka till en positiv utveckling för unga svårt sjuka och funktionshindrade personer. Betänkandet har remissbehandlats och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig hos Socialdepartementet (S1998/4836/SF). På grundval av betänkandet och remissynpunkterna har frågan om ersättningsreglerna vid långvarig nedsättning av arbetsförmågan av medicinska skäl varit föremål för ytterligare utredning och överväganden inom departementet.

I denna promemoria – som utarbetats av tjänstemän inom Socialdepartementet – redovisas resultatet av detta beredningsarbete i form av förslag om utformningen av ersättningsystemet för personer i åldern 16–29 år med långvarigt nedsatt arbetsförmåga till följd av sjukdom eller funktionshinder. Förslag angående utformningen av motsvarande beräkningsregler för personer som är äldre än 29 år redovisas samtidigt i departementspromemorian *Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39)*.

De föreslagna reglerna för de unga innebär i korthet att ingen person under 30 år skall beviljas sjukersättning (förtidspension). I stället skall ett tidsbegränsat ekonomiskt stöd, *aktivitetsersättning*, kunna beviljas under längst tre år i taget, tidigast från det halvårsskifte under det år en försäkrad fyller 19 år och längst t.o.m. 29 års ålder. Detta stöd skall ge förutsättningar för så mycket aktivitet som möjligt i syfte att utveckla den enskildes möjligheter att leva ett aktivt liv och ta del av arbetslivet. Höjningen av den nedre åldersgränsen för rätt till långvarigt försäkringsstöd från nuvarande 16 år till halvårsskiftet det år den försäkrade fyller 19 år får konsekvenser för förmånerna vårdbidrag för funktionshindrade barn och handikappersättning. Det föreslås att

åldersgränserna för rätt till dessa höjs på motsvarande sätt, dvs. rätten till vårdbidrag upphör vid halvårsskiftet det år en person fyller 19 år samtidigt som rätten till handikappersättning inträder.

Stockholm i juni 2000

Ann-Christin Tauberman
Enhetschef

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Författningsförslag</i>	13
<i>1 Inledning</i>	61
<i>2 Nuvarande bestämmelser</i>	63
<i>3 Antal personer 16-29 år med olika stöd från socialförsäkringen</i>	69
3.1 Allmänt	69
3.2 Förtidspension och sjukbidrag	69
3.3 Vårdbidrag för funktionshindrade barn	71
3.4 Handikappersättning	71
<i>4 Den framtida utvecklingen av medicinskt grundad arbetsförmåga</i>	73
4.1 Statskontorets promemoria om den långa sjukfrånvaron .	73
4.2 Antalstvecklingen i åldrarna 16-29 år.....	75
<i>5 Utgångspunkter för ett reformerat system för unga</i>	77
<i>6 Höjd nedre åldersgräns för rätt till ersättning under längre tid</i>	81
<i>7 Förtidspension (sjukersättning) tidigast vid 30 år</i>	85
<i>8 Ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga t.o.m. 29 år</i>	87
<i>9 Aktiviteter vid aktivitetsersättning</i>	91
<i>10 Vilande aktivitetsersättning vid förvärvsarbete</i>	95
<i>11 Aktivitetsersättning vid studier</i>	99
<i>12 Ekonomisk ersättning</i>	103
12.1 Inkomstrelaterad aktivitetsersättning.....	103
12.2 Garantiersättning och garantinivå.....	106

13	<i>Ålderspensionsrätt vid aktivitetsersättning</i>	113
13.1	Beräkning av ålderspensionsrätt	113
13.2	Ålderspensionsrätt då aktivitetsersättning inte betalas ...	115
14	<i>Bostadsstöd till aktivitetsersättning</i>	117
14.1	Bakgrund m.m.....	117
14.2	Rätten till bostadstillägg till aktivitetsersättning	121
15	<i>Höjda åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning</i>	129
16	<i>Ansökan, beslut och överklagande i ärende om aktivitetsersättning</i>	133
17	<i>Ekonomiska och administrativa konsekvenser</i>	137
17.1	Försäkringens kostnader	137
17.2	Konsekvenser för administrationen	139
18	<i>Jämställdhetsaspekter</i>	141
19	<i>Aktivitetsersättning i ett internationellt perspektiv</i>	143
20	<i>Ikraftträdande och övergångsvisa bestämmelser</i>	147
21	<i>Omvandling av tidigare beviljade förtidspensioner och sjukbidrag</i>	151
22	<i>Författningskommentarer</i>	153
22.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	153
22.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag.....	165
22.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	167
22.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension	168
22.5	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799).....	170
22.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag	171
22.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn	172

Sammanfattning

I denna departementspromemoria presenteras förslag om hur systemet med ersättning från den allmänna försäkringen till unga personer med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan skall kunna reformeras. Förslaget syftar till att – i högre grad än nuvarande ordning med sjukpenning, sjukbidrag och förtidspension – tillgodose inte bara behovet av ekonomisk trygghet utan även leda till aktivitet och självständighet och ytterst en ökad grad av självförsörjning i denna grupp. Inom ramen för i stort sett oförändrade försäkringskostnader föreslås därför att den nuvarande ordningen reformeras på ett sätt som ger berörda personer ett bättre utgångsläge när de träder in i vuxenlivet.

Den bärande tanken bakom förslagets utformning är att 16-årsgränsen för förtidspension/sjukbidrag är otidsenlig, samtidigt som den dessutom har en passiviserande effekt på unga personer med funktionshinder eller långvariga sjukdomar.

Det otidsenliga består i att åldersgränsen 16 år tillkom under 1960-talet, då skolgången för de allra flesta upphörde vid den åldern. I dag fortsätter nästan alla ungdomar att studera på åtminstone gymnasienivå. Detta i sig talar för att långvarig försäkringsersättning för uteblivna förvärvsinkomster, beroende på medicinska orsaker, normalt sett skall kunna betalas ut tidigast från 19 års ålder, dvs. när långsiktig försörjning i praktiken kan komma i fråga för ungdomar i allmänhet.

Det passiviserande består i att nuvarande system med förtidspension från 16 års ålder nästan helt saknar inslag som tydligt uppmuntrar till eller förutsätter egna insatser av den ersättningsberättigade för att kunna komma ut på arbetsmarknaden. Det innebär i praktiken att systemet har en uppenbar inlåsnings effekt.

Mot den bakgrunden föreslås att en ny form av försäkringsstöd införs vid långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Den bör benämnas *aktivitetsersättning* och kunna betalas ut tidigast fr.o.m. den 1 juli det år en person fyller 19 år. Denna ersättning skall kunna lämnas under längst *tre år* i taget upp till 30 års ålder. Först där-efter kan det bli fråga om sjukersättning enligt regler som föreslås i den parallellt med denna utarbetade departementspromemorian *Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39)*.

Beroende på arbetsförmågans nedsättning lämnas hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels aktivitetsersättning.

Storleken på aktivitetsersättningen beräknas med utgångspunkt i inkomsterna under de tre år som föregår det år då rätten till ersättningen uppkommer. Ersättningen skall utgöra 64 procent av genomsnittet av de två inkomstmässigt sett bästa av dessa tre år. Om det är mer fördelaktigt för den enskilde föreslås dessutom att inkomstunderlaget för det sista av de tre åren får ersättas av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som gäller vid beslutet.

Om en försäkrad saknar eller har en låg inkomstrelaterad aktivitetsersättning utges ett utfyllnadsbelopp upp till en åldersrelaterad garantinivå som skall vara densamma för gifta och ogifta. För att en person skall ha rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning krävs att han eller hon är aktuellt försäkrad för förmånen, dvs. har påbörjat en anställning eller ha påbörjat verksamhet som t.ex. egenföretagare. För rätt till garantiersättning krävs att vissa villkor om försäkringstid är uppfyllda. För att någon sådan ersättning skall kunna utges måste den försäkrade ha tillgodoräknats försäkringstid under minst tre år.

När det nya systemet träder i kraft skall denna garantinivå vara 2,10 prisbasbelopp per år för den som inte fyllt 21 år, 2,15 prisbasbelopp för den som är 21 eller 22 år, 2,20 prisbasbelopp för den som är 23 eller 24 år, 2,25 prisbasbelopp för den som är 25 eller 26 år, 2,30 prisbasbelopp för den som är 27 eller 28 år samt 2,35 prisbasbelopp för den som är 29 år.

Till skillnad från det gällande systemet med förtidspension/sjukbidrag, som således har ett förhållandevis restriktivt förhållningssätt till aktivitet, föreslår vi nu en modell med aktivitetsersättning för unga personer som skall stimulera till aktivitet utan att den ekonomiska tryggheten påverkas. Om en försäkrad av försäkringskassan – med hänsyn taget till personens individuella förutsättningar – inte bedöms uppfylla vissa krav på medverkan i aktivitet, kan rätten till ersättning upphöra.

En viktig förutsättning för att stimulera till aktivitet är att den enskilde i största möjliga utsträckning skall få avgöra vilken/vilka slags aktivitet/aktiviteter han eller hon vill ägna sig åt. Det föreslås dock vara en uppgift för försäkringskassan att i samråd med den försäkrade planera och samordna de aktiviteter som kan vara aktuella, så att den enskildes utvecklingsmöjligheter alltid skall kunna tas tillvara. Kassan skall också ha tillsyn över de aktiviteter som en försäkrad deltar i.

Om en försäkrad som får aktivitetsersättning önskar pröva att förvärvsarbeta skall han eller hon kunna få behålla ersättningen högst tre månader under en 12-månadersperiod. Om personen fortsätter att arbeta därefter skall aktivitetsersättningen kunna vara vilande under åter-

stående delen av beviljandeperioden, utan att rätten till ersättningen går förlorad. Aktivitetsersättningen skall kunna vara helt eller delvis vilande.

En ung försäkrad som på grund av funktionshinder uppfyller villkoren för aktivitetsersättning skall – utan särskild prövning av arbetsförmågan – ha rätt till sådan ersättning på lägst garantinivå så länge förlängd skolgång bedrivs upp t.o.m. gymnasienivå fram till 30 års ålder.

Höjningen av den nedre gränsen för rätt till ett långvarigt försörjningsstöd i form av aktivitetsersättning från 16 år till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år innebär att övre åldersgränsen för rätt vårdbidrag höjs i motsvarande mån. En annan konsekvens är att även nedre åldersgränsen för rätt till handikappersättning höjs från nuvarande 16 år till halvårsskiftet det år en ung person fyller 19 år.

Promemorian innehåller också en redovisning av hur ett framtida bostadsstöd bör utformas för personer som kommer att erhålla aktivitetsersättning. Ett detaljerat förslag om hur bostadstillägget till aktivitetsersättning skall konstrueras avses behandlas i den fortsatta beredningen av betänkandet från Utredningen för översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägget till pensionärer (BTB-utredningen) och resultatet redovisas i en lagrådsremiss om bostadsstöd i slutet av året.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 3 kap. 3, 5, 5c och 7 §§, 4 kap. 9 §, 7 kap. 1 §, 16 kap. 1, 2, 5 och 9 §§ samt 18 kap. 17 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas ett nytt kapitel, 7 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 3 §²

En försäkrad, som uppbär hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension enligt denna lag eller uppburit sådan pension under månaden närmast före den då han börjat uppbära hel ålderspension, har inte rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad då den försäkrade fyllt 70 år eller dessförinnan börjat uppbära hel ålderspension enligt denna lag får sjukpenning *utgå* för högst 180 dagar.

En försäkrad, som uppbär hel förtidspension, *hel aktivitetser-sättning* eller hel särskild efterlevandepension enligt denna lag eller uppburit sådan pension *eller ersättning* under månaden närmast före den då han *eller hon* börjat uppbära hel ålderspension, har inte rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad då den försäkrade *har* fyllt 70 år eller dessförinnan *har* börjat uppbära hel ålderspension enligt denna lag får sjukpenning *utges* för högst 180 dagar.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1988:881.

5 §³

Den allmänna försäkringskassan skall besluta om en försäkrads tillhörighet till sjukpenningförsäkringen och fastställa sjukpenninggrundande inkomst. För en försäkrad som inte är bosatt i Sverige gäller detta så snart anmälan om hans inkomstförhållanden gjorts hos kassan. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden eller andra omständigheter har undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

b) när förtidspension, *aktivitetsersättning* eller särskild efterlevandepension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension *eller ersättning* ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden,

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade, samt

e) när ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. 16 eller 17 § upphör.

e) när ett beslut om vilandeförklaring av *aktivitetsersättning enligt 7 a kap. 34 §* eller förtidspension enligt 16 kap. 16 eller 17 § upphör.

Ändring som avses i första stycket skall gälla från och med den dag då anledningen till ändringen uppkommit. Den sjukpenninggrundande inkomst som ändrats enligt första stycket a får dock läggas till grund för ersättning tidigast från och med första dagen i den ersättningsperiod som inträffar i anslutning till att försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

³ Senaste lydelse 1999:1397.

Under tid som anges under 1–6 får, om inte första stycket b, c eller d är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka hon eller han uppbär studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395), bidrag enligt förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander eller särskilt utbildningsbidrag,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller genomgår arbetsmarknadsutbildning som beslutats av en arbetsmarknadsmyndighet,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför,

5. är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584) och barnet inte har fyllt ett år. Motsvarande gäller vid adoption av barn som ej fyllt tio år eller vid mottagande av sådant barn i avsikt att adoptera det, om mindre än ett år har förflutit sedan den försäkrade fick barnet i sin vård,

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 eller 3 skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, skall årsarbetstiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärvsarbete under utbildningstiden.

För en försäkrad som får sådan behandling eller rehabilitering som avses i 7 b § eller 22 kap. 7 § och som under denna tid får livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt en annan författning skall försäkringskassan, vid sjukdom under den tid då livränta betalas ut, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

För en försäkrad som avses i 10 c § första stycket 1 eller 2 skall dock under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppbär studiesocial förmån som anges i tredje stycket 1, sjukpenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första-tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenning

beräknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Omprövning av sjukpenningförsäkringen enligt första stycket a skall ej omfatta ändring av den försäkrades inkomstförhållanden på grund av sådant förvärvsarbete som avses i 16 kap. 15 §.

5 c §⁴

Vid utgången av en period då en försäkrad helt eller delvis har haft förtidspension enligt denna lag skall den sjukpenninggrundande inkomsten motsvara den sjukpenninggrundande inkomst som den försäkrade skulle ha varit berättigad till omedelbart före en eller flera sådana perioder eller vad som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder.

Vid utgången av en period då en försäkrad helt eller delvis har haft *aktivitetsersättning eller* förtidspension enligt denna lag skall den sjukpenninggrundande inkomsten motsvara den sjukpenninggrundande inkomst som den försäkrade skulle ha varit berättigad till omedelbart före en eller flera sådana perioder eller vad som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder.

Bestämmelserna i första stycket gäller endast för tid före 65 års ålder och till den del den försäkrade är arbetslös och beredd att anta erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot närmast föregående förvärvsarbete.

7 §⁵

Sjukpenning utges vid sjukdom som sätter ned den försäkrades arbetsförmåga med minst en fjärdedel. Vid bedömningen av om sjukdom föreligger skall bortses från arbetsmarknadsmässiga, ekonomiska, sociala och liknande förhållanden. Med sjukdom jämställs ett tillstånd av nedsatt arbetsförmåga, som orsakats av sjukdom för vilken sjukpenning utgetts och som fortfarande kvarstår efter det att sjukdomen upphört.

Saknar den försäkrade arbetsförmåga utges hel sjukpenning. Om arbetsförmågan inte saknas helt men är nedsatt med minst tre fjärdedelar utges tre fjärdedels sjukpenning. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre

⁴ Senaste lydelse 1997:562.

⁵ Senaste lydelse 1996:1542.

grad men med minst hälften utges halv sjukpenning. I annat fall utges en fjärdedels sjukpenning.

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är fullständigt nedsatt skall, om den försäkrade kan antas kunna återgå till sitt vanliga arbete, särskilt beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen är ur stånd att utföra sitt vanliga eller annat lämpligt arbete som arbetsgivaren tillfälligt erbjuder den anställde. Om den försäkrade på grund av sjukdomen behöver avstå från förvärvsarbete under minst en fjärdedel av sin normala arbetstid en viss dag, skall hans arbetsförmåga anses nedsatt i minst motsvarande mån den dagen.

Om den försäkrade inte kan antas kunna återgå till sitt vanliga arbete eller till annat arbete hos arbetsgivaren, skall vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning särskilt beaktas om den försäkrade kan försörja sig genom sådant arbete efter åtgärd som avses i 7 b § eller 22 kap.

Om det efter prövning enligt fjärde stycket bedöms att den försäkrade inte kan återgå till arbete hos arbetsgivaren eller försörja sig själv genom annat förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, skall vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning särskilt beaktas om den försäkrade efter åtgärd som avses i 7 b § eller 22 kap. kan försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade.

Om det finns särskilda skäl för det får vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning beaktas den försäkrades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning enligt fjärde och femte styckena skall göras i förhållande till högst ett heltidsarbete.

Vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning för tid under vilken han annars skulle ha uppburit föräldrapenning, skall arbetsförmågan anses nedsatt endast i den utsträckning som den försäkrades förmåga att vårda barnet är nedsatt på grund av sjukdomen.

Om den försäkrade uppbär förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag, skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning bedömningen av hans arbetsförmåga ske med bortseende från den nedsättning av förmågan eller möjligheten att be-

Om den försäkrade uppbär *aktivitetsersättning*, förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag, skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning bedömningen av hans *eller hennes* arbetsförmåga ske med bortseende från den nedsättning av

reda sig inkomst genom arbete som ligger till grund för utgående pension.

förmågan eller möjligheten att bereda sig inkomst genom arbete som ligger till grund för utgående *aktivitetsersättning* eller pension.

4 kap. 9 §⁶

Villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket anses uppfyllt om föräldern inte har varit försäkrad för viss sjukpenning, men skulle ha varit det om kassan känt till samtliga förhållanden.

När det skall bestämmas om villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket är uppfyllt för en försäkrad som avses i 3 kap. 5 b § skall bortses från tiden för utlandsvistelsen. När det bestäms om villkoret är uppfyllt för en förälder som uppburit förtidspension skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit förtidspension.

När det skall bestämmas om villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket är uppfyllt för en försäkrad som avses i 3 kap. 5 b § skall bortses från tiden för utlandsvistelsen. När det bestäms om villkoret är uppfyllt för en förälder som uppburit *aktivitetsersättning* eller förtidspension skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit förtidspension.

7 kap. 1 §⁷

Rätt till folkpension i form av förtidspension har försäkrad, som fyllt *sexton* år, för tid före den månad, då han fyller *sextiofem* år, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är

Rätt till folkpension i form av förtidspension har försäkrad *från och med den månad då han eller hon fyller 30* år, för tid före den månad, då han *eller hon* fyller 65 år, om hans *eller hennes* arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av

⁶ Senaste lydelse 1999:800.

⁷ Senaste lydelse 1992:1702.

nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig.

den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig.

Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bli bestående avsevärd tid, har den försäkrade rätt till folkpension i form av sjukbidrag. Sådant bidrag skall vara begränsat till viss tid; och skall i övrigt vad som är föreskrivet om förtidspension enligt första stycket gälla beträffande sjukbidrag.

7 a kap.

1 §

Detta kapitel innehåller bestämmelser om aktivitetsersättning till en försäkrad för tid från och med juli månad det år då han eller hon fyller 19 år till och med månaden före den månad då han eller hon fyller 30 år.

2 §

En försäkrad har rätt till aktivitetsersättning enligt vad som sägs i detta kapitel om

1. den försäkrades arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år från den tidpunkt då bedömningen görs, eller

2. den försäkrade på grund av funktionshinder har förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå.

För bedömningen av om arbetsförmågan är nedsatt skall bestämmelserna i 7 kap. tillämpas.

Den försäkrade får, om inte annat anges i 9 och 30 §§, utan att rätten till aktivitetsersättning påverkas, delta i sådana aktiviteter som kan antas ha en positiv inverkan på hans eller hennes sjukdomstillstånd eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan.

Beslut om rätt till aktivitetsersättning kan avse längst tre år.

3 §

Rätten till aktivitetsersättning enligt 2 § första stycket 1 upphör om den försäkrade utifrån sina förutsättningar:

1. inte medverkar till att klarlägga sitt behov av aktiviteter, eller

2. uppenbart låter bli att medverka i de aktiviteter som försäkringskassan funnit lämpliga.

Aktiviteter

4 §

Den allmänna försäkringskassan skall för en försäkrad som enligt 2 § första stycket 1 har rätt till aktivitetsersättning, utifrån den försäkrades önskemål och personliga förhållanden besluta vilka aktivitetsåtgärder som är lämpliga för denne. Försäkringskassan skall planera och samordna aktivitetsåtgärderna i samråd med den försäkrade och se till att åtgärder vidtas så att han eller hon kan delta i aktiviteterna. Aktivitetsåtgärderna skall, om inte särskilda skäl föreligger, planeras att pågå längst under

den period som aktivitetsersättningen omfattar.

Försäkringskassan skall utöva tillsyn över de aktiviteter som den försäkrade deltar i.

5 §

Särskild ersättning kan utges för kostnader som uppstår för den försäkrade i samband med de aktivitetsåtgärder som försäkringskassan har fastställt. Ytterligare föreskrifter om sådan ersättning meddelas av regeringen.

6 §

Den försäkrade skall lämna de upplysningar till försäkringskassan som behövs för att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga för honom eller henne samt efter bästa förmåga medverka i aktiviteterna. Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, skall denne lämna upplysningar för att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga för den försäkrade samt delta i samordningen av aktiviteterna, om det kan anses ingå i uppdraget.

Aktivitetsersättning

7 §

Aktivitetsersättning utges i form av inkomstrelaterad ersättning och garantiersättning.

8 §

En försäkrad, vars arbetsförmåga är helt eller i det närmaste helt nedsatt, erhåller hel aktivitetsersättning.

En försäkrad, vars arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad men med minst tre fjärdedelar, erhåller tre fjärdedels aktivitetsersättning.

Är den försäkrades arbetsförmåga nedsatt i mindre grad men med minst hälften, utges halvt aktivitetsersättning.

I övriga fall utges en fjärdedels aktivitetsersättning.

9 §

Aktivitetsersättning utges inte under den tid en försäkrad studerar på högskolenivå eller annan eftergymnasial nivå om studierna i sig skulle kunna berättiga till studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395) för heltidsstudier. För studier på minst 75 procent men mindre än 100 procent av heltidsstudier eller minst 50 men mindre än 75 procent av heltidsstudier erhåller den försäkrade en fjärdedels respektive halv aktivitetsersättning.

10 §

Föreligger för samma månad rätt till såväl barnpension som aktivitetsersättning, utges den till beloppet största av förmånerna.

*Inkomstrelaterad ersättning***11 §**

En försäkrad har rätt till inkomstrelaterad ersättning om det för den försäkrade har fastställts eller kommer att fastställas pensionsgrundande inkomst eller har tillgodoräknats eller kommer att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp av förtidspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension för minst ett år under en period om tre år närmast före det år då försäkringsfallet inträffat (*ramtid*).

12 §

Den inkomstrelaterade ersättningen beräknas utifrån den försäkrades bruttoårsinkomster under ramtiden (*antagandeinkomst*).

Med bruttoårsinkomster avses

1. pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter för respektive år, samt

2. pensionsgrundande belopp som tillgodoräknats vid förtidspension.

För det sista av åren inom ramtiden får bruttoårsinkomsten beräknas utifrån den sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. som gäller vid beslutet om detta är mer fördelaktigt för den försäkrade.

13 §

Vid beräkning av bruttoårsinkomst bortses från inkomster överstigande 7,5 gånger det för aktuellt år gällande förhöjda prisbasbeloppet.

14 §

Bruttoårsinkomsten räknas om med hänsyn till förändringar i prisbasbeloppet. Därvid skall bruttoårsinkomsten multipliceras med kvoten mellan prisbasbeloppet för det år aktivitetsersättning skall börja utges och prisbasbeloppet för det år bruttoårsinkomsten hänför sig till.

15 §

Antagandeinkomsten utgör genomsnittet av de två högsta omräknade bruttoårsinkomsterna inom ramtiden.

Kan endast ett års bruttoårsinkomster tillgodoräknas inom ramtiden upptas vid beräkning av antagandeinkomst ett år med 0 kronor.

16 §

Hel inkomstrelaterad ersättning utges för år räknat med 64 procent av den försäkrades antagandeinkomst.

Partiell inkomstrelaterad ersättning utges för år räknat med så stor andel av hel sådan förmån som motsvarar den andel av ersättningen den försäkrade har rätt till enligt 8 § andra – fjärde styckena.

*Garantiersättning***17 §**

Garantiersättning utges till en försäkrad som saknar inkomstrelaterad ersättning eller vars inkomstrelaterade ersättning understiger en viss nivå (*garantinivå*).

Garantiersättningen är beroende av försäkringstid.

18 §

Försäkringstid för rätt till garantiersättning tillgodoräknas en försäkrad

1. enligt 19–21 §§ under tiden från och med det år då han eller hon fyllde 16 år till och med försäkringsfallet (*faktisk försäkringstid*) och

2. enligt 22 § för tid därefter till och med det år då han eller hon fyller 64 år (*framtida försäkringstid*).

Faktisk försäkringstid och framtida försäkringstid avrundas var för sig till närmaste antal hela månader. Den sammanlagda försäkringstiden utgör summan av faktisk försäkringstid och framtida försäkringstid. Denna skall sättas ned till närmast hela antal år.

19 §

Faktisk försäkringstid utgör

1. tid då den försäkrade anses ha varit bosatt i Sverige enligt 2 kap. socialförsäkringslagen (1999:799), samt

2. tid då den försäkrade, före tidpunkten för bosättningen en-

ligt 1 oavbrutet har vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd.

20 §

Om den försäkrade har beviljats uppehållstillstånd i Sverige med stöd av 3 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen (1989:529) skall som faktisk försäkringstid även tillgodoräknas tid då den försäkrade har varit bosatt i sitt tidigare hemland från och med det år då han eller hon fyllde 16 år till tidpunkten då han eller hon först ankom till Sverige. Därvid skall en så stor andel av tiden i hemlandet tillgodoräknas som svarar mot förhållandet mellan den tid under vilken den försäkrade har varit bosatt i Sverige från den första ankomsten till landet till och med året före försäkringsfallet och hela tidsrymden från det att den försäkrade första gången kom till landet till och med året före försäkringsfallet. Vid beräkningen enligt detta stycke bortses från tid för vilken den försäkrade, vid bosättning i Sverige, har rätt till ersättning som motsvarar aktivitetsersättning från hemlandet.

Med tid för bosättning i hemlandet likställs tid då den försäkrade före den första ankomsten till Sverige befunnit sig i annat land där han eller hon beretts en tillfällig fristad.

21 §

Vid beräkning av faktisk försäkringstid för en person som enligt 2 kap. 4 § socialförsäkringslagen (1999:799) anses bosatt i Sverige även under vistelse utomlands skall bortses från tid för vilken den utsände, vid bosättning i Sverige, har rätt till sådan ersättning från det andra landet som inte enligt 26 § andra stycket skall ligga till grund för beräkning av garantiersättning.

22 §

Om den faktiska försäkringstiden enligt 19-21 §§ utgör minst fyra femtedelar av tiden från och med det år då den försäkrade fyllde 16 år till och med året före försäkringsfallet räknas hela tiden därefter till och med det år den försäkrade fyller 64 år som försäkringstid (framtida försäkringstid).

Om den försäkrades faktiska försäkringstid utgör mindre än fyra femtedelar av tiden från och med det år då han eller hon fyllde 16 år till och med försäkringsfallet skall som framtida försäkringstid räknas en så stor andel av den tiden som motsvarar förhållandet mellan den faktiska försäkringstiden och fyra femtedelar av tiden från och med det år den försäkrade fyllde 16 år till och med försäkringsfallet.

23 §

Garantiersättning utges endast till den som kan tillgodoräknas försäkringstid om minst tre år.

24 §

Garantinivån för hel aktivitetsersättning utgörs, om inget annat anges i 28 §, för år räknat ett belopp motsvarande:

2,35 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 29 år,

2,30 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 27 eller 28 år,

2,25 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 25 eller 26 år,

2,20 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 23 eller 24 år,

2,15 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 21 eller 22 år och,

2,10 gånger prisbasbeloppet för försäkrade som inte har fyllt 21 år.

25 §

Garantiersättning till den som har rätt till partiell inkomstrelaterad ersättning enligt 16 § andra stycket utgör så stor andel av hel garantiersättning beräknad enligt 26 – 28 §§, som svarar mot den andel av inkomstrelaterad ersättning den försäkrade har rätt till.

26 §

Till grund för beräkning av garantiersättning skall ligga den inkomstrelaterade aktivitetserättning som den försäkrade har rätt till för samma år.

Med inkomstrelaterad ersättning avses även sådan liknande ersättning som utges enligt utländsk lagstiftning och som inte är att likställa med garantiersättning.

27 §

Den årliga garantiersättningen utgör skillnaden mellan den årliga inkomstrelaterade aktivitetserättningen och garantinivån. För en försäkrad som saknar inkomstrelaterad ersättning utgör garantiersättningen ett belopp motsvarande garantinivån.

28 §

För den som inte kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid utgör garantiersättningens garantinivå så stor andel av garantinivån enligt 24 § som svarar mot förhållandet mellan det antal år som kan tillgodoräknas den försäkrade som försäkringstid och talet 40.

Ändrade förhållanden m.m.**29 §**

Om arbetsförmågan väsentligt förbättras för en försäkrad som uppbär aktivitetserättning enligt 2 § första stycket 1, skall ersättningen dras in eller

minkas med hänsyn till förbättringen. Sådan ersättning som omfattas av ett beslut enligt 33 § eller som har vilandeförklarats får inte dras in eller minskas på grund av att den försäkrade under den tid och i den omfattning som anges i beslutet genom förvärvsarbete har uppvisat en väsentligt förbättrad arbetsförmåga.

En försäkrad som regelbundet och under en längre tid har uppvisat en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades skall därvid, om inte annat framkommer, antas ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga.

30 §

En försäkrad som uppbär aktivitetsersättning enligt 2 § första stycket 1 och som förvärvsarbetar med utnyttjande av en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades, har för samma tid inte rätt till större aktivitetsersättning än vad omfattningen av förvärvsarbetet skulle leda till vid en tillämpning av 8 §. Detta gäller dock inte sådan aktivitetsersättning som omfattas av ett beslut enligt 33 och 34 §§.

31 §

Den som uppbär aktivitetsersättning enligt 2 § första stycket 1 är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän för-

säkringskassa om han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare, fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 33 § eller om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättras utan att han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större utsträckning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 33 §.

Den som på grund av förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå uppbär aktivitetsersättning är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän försäkringskassa om han eller hon avslutat sina studier eller i övrigt ändrat sin studiegång.

Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

Underlåts anmälan som avses i första och andra styckena utan giltigt skäl, får aktivitetsersättningen dras in för viss tid eller tills vidare.

32 §

Försäkringskassan får efter ansökan av den försäkrade besluta att dennes aktivitetsersättning i den omfattning som anges i 33 och 34 §§ skall betalas ut eller förklaras vilande under tid som den försäkrade förvärvsarbetar med utnyttjande av en

arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades. Ett sådant beslut får endast fattas om den försäkrade omedelbart dessförinnan uppburit aktivitetsersättning under minst tolv månader efter ansökan om aktivitetsersättning.

Aktivitetsersättning som har förklarats vilande skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser.

Vilandeförklaring får avse hel aktivitetsersättning eller en sådan kvotdel av ersättningen som anges i 8 §. Vid bedömning av hur stor del av ersättningen som skall vilandeförklaras skall beaktas omfattningen av det förvärvsarbete som den försäkrade avser att utföra.

33 §

Försäkringskassan får besluta att en försäkrad som enligt 2 § första stycket 1 har rätt till aktivitetsersättning, får under en period om tolv månader förvärvsarbete högst tre månader utan att utbetalningen av aktivitetsersättningen minskas med hänsyn till förvärvsarbetet.

34 §

Försäkringskassan får förklara aktivitetsersättningen vilande för tid efter den period som har bestämts i beslut enligt 33 §. Om något beslut enligt 33 § inte har fattats får försäkringskassan i stället besluta att aktivitetsersättningen skall förklaras vilande

från och med den månad som anges i ansökan.

Aktivitetsersättning får vilandeförklaras enligt första stycket längst till utgången av den period som beslutet om aktivitetsersättning omfattar.

16 kap.

1 §⁸

Den som önskar pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar.

Uppbär en försäkrad sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård eller rehabiliteringspenning enligt denna lag, får försäkringskassan tillerkänna honom förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom. Detsamma skall gälla då en försäkrad uppbär sjukpenning, ersättning för sjukhusvård eller livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Den som önskar *aktivitetsersättning eller* pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar.

Uppbär en försäkrad sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård eller rehabiliteringspenning enligt denna lag, får försäkringskassan tillerkänna honom *aktivitetsersättning* eller förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom. Detsamma skall gälla då en försäkrad uppbär sjukpenning, ersättning för sjukhusvård eller livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Uppbär en försäkrad sjukbidrag, får den tid för vilken förmånen skall utges förlängas utan att ansökan har gjorts. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension som tillerkänts en efterlevande för begränsad tid.

För kostnader för läkarundersökning och läkarutlåtande vid ansökan om förtidspension eller särskild efterlevandepension skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket föreskriver.

⁸ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

2 §⁹

Som villkor för rätt till förtidspension får anges att den försäkrade skall under högst 30 dagar vara intagen på visst sjukhus, vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning eller underkasta sig undersökning av viss läkare. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension. För kostnader som uppstår med anledning av ett sådant villkor skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen förordnar.

Som villkor för rätt till *aktivitetsersättning eller* förtidspension får anges att den försäkrade skall under högst 30 dagar vara intagen på visst sjukhus, vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning eller underkasta sig undersökning av viss läkare. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension. För kostnader som uppstår med anledning av ett sådant villkor skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen förordnar.

I fråga om rätt till förtidspension gäller även vissa bestämmelser om utredning i 7 kap. 3 b §.

5 §¹⁰

Förtidspension utges från och med den månad då rätt till *pensionen* inträtt. I fall som avses i 1 § andra stycket utges dock förtidspension från och med månaden näst efter den då beslutet om *pension* meddelats.

Aktivitetsersättning och förtidspension, utges från och med den månad då rätt till *förmånen* inträtt. I fall som avses i 1 § andra stycket utges dock förtidspension *eller aktivitetsersättning* från och med månaden näst efter den då beslutet om *förmånen* meddelats.

Efterlevandepension utges från och med den månad då den försäkrade avlidit eller, om han eller hon vid sin död uppbar förtidspension eller ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat.

Efterlevandepension utges från och med den månad då den försäkrade avlidit eller, om han eller hon vid sin död uppbar förtidspension, *aktivitetsersättning* eller ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat.

⁹ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

¹⁰ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

Inträder rätt till efterlevandepension vid annan tidpunkt än som åsyftas i andra stycket, skall pensionen betalas ut för tid från och med den månad då rätten inträtt.

Pension får inte betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader eller i fråga om barnpension, två år före ansökningsmånaden.

Pension *eller aktivitetsersättning* får inte betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader eller i fråga om barnpension, två år före ansökningsmånaden.

Det belopp som först förfaller till betalning efter beslut om barnpension enligt 14 kap. 2 § skall minskas med vad som utbetalats i omställningspension enligt 14 kap. 4 § eller särskild efterlevandepension enligt 14 kap. 5 § för den tid som barnpensionsbeloppet avser utöver vad som skulle ha utgetts om beslutet om barnpension förelegat vid utbetalningen av omställningspensionen eller den särskilda efterlevandepensionen.

9 §¹¹

Pensionsförmån utges, om inte något annat är särskilt föreskrivet, till och med den månad då den pensionsberättigade avlidit eller rätten till förmånen annars upphört. Omställningspension och särskild efterlevandepension utges längst till och med månaden före den då den efterlevande fyller 65 år.

Pensionsförmån *eller aktivitetsersättning* utges, om inte något annat är särskilt föreskrivet, till och med den månad då den pensionsberättigade avlidit eller rätten till förmånen annars upphört. Omställningspension och särskild efterlevandepension utges längst till och med månaden före den då den efterlevande fyller 65 år.

18 kap.

17 §¹²

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till förtidspension och särskild efterlevandepension, dock inte när det gäller förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till *aktivitetsersättning*, förtidspension och särskild efterlevandepension, dock inte när det gäller förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

¹¹ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

¹² Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. när det samtidigt med pensionen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Socialförsäkringsnämnden skall dessutom avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om vilandeförklaring av *aktivitetsersättning enligt 7 a kap. eller* förtidspension enligt 16 kap. när det samtidigt med *ersättningen eller* pensionen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Socialförsäkringsnämnden skall dessutom avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Om ett ärende som avgjorts av en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.
 2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för förtidspension och sjukbidrag som beviljats före ikraftträdandet samt vid prövning av rätt till förtidspension eller sjukbidrag om ansökan gjorts före ikraftträdandet.
 3. Äldre föreskrifter gäller fortfarande vid förlängning av sjukbidrag för personer som har rätt till sjukbidrag före den 1 januari 2003 och som under detta år inte uppnår 19 års ålder. En förlängning kan aldrig avse tid efter den 1 juli det år personen fyller 19 år.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

Härigenom föreskrivs att 5, 6, 8, 14 och 17 §§ lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Rätt till handikappersättning har den som har fyllt sexton år och som innan han eller hon har fyllt 65 år för avsevärd tid har fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han eller hon

1. i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan,

2. för att kunna förvärvsarbета behöver fortlöpande hjälp av annan, eller

3. i annat fall har betydande merutgifter.

Föreslagen lydelse

5 §¹

Den som har fått sin funktionsförmåga nedsatt för avsevärd tid innan han eller hon har fyllt 65 år har rätt till handikappersättning tidigast från och med juli månad det år han eller hon fyller 19 år om funktionsförmågan är nedsatt i sådan omfattning att han eller hon

1. i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan,

2. för att kunna förvärvsarbета behöver fortlöpande hjälp av annan, eller

3. i annat fall har betydande merutgifter.

Om den funktionshindrade behöver hjälp antingen i den dagliga livsföringen och för att kunna förvärvsarbета, eller i något av dessa båda avseenden, och dessutom har merutgifter i anledning av funktionshindret, grundas bedömningen av rätten till handikappersättning på det sammanlagda behovet av stöd.

Vid tillämpning av denna paragraf skall med en person som förvärvsarbета likställas en studerande som får studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395) eller som endast på grund av bestämmelser om behovsprövning är utesluten från sådan förmån.

Handikappersättning utges alltid till den som är blind, döv eller gravt hörselskadad om blindheten, dövheten eller hörselskadan inträtt före 65 års ålder.

¹ Senaste lydelse 1999:1412.

6 §

Alltefter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek utgör handikappersättning för år räknat 69, 53 eller 36 procent av prisbasbeloppet.

Handikappersättning kan begränsas till viss tid. Behovet av handikappersättning skall omprövas i samband med beslut om förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och när den som uppbär handikappersättning beviljas ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension. Omprövning skall också ske när förhållanden som påverkar behovet av handikappersättning har ändrats.

Handikappersättning kan begränsas till viss tid. Behovet av handikappersättning skall omprövas i samband med beslut om förtidspension *eller aktivitetserättning* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och när den som uppbär handikappersättning beviljas ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension. Omprövning skall också ske när förhållanden som påverkar behovet av handikappersättning har ändrats.

För tid före den månad, då hel förtidspension eller hel ålderspension börjar utges, utgör handikappersättningen till den som är blind, för år räknat, 69 procent av prisbasbeloppet. För tid därefter utgör ersättningen till den som är blind 36 procent av prisbasbeloppet om inte stödbehovet ger anledning till högre ersättning.

Handikappersättning till den som är döv eller gravt hörselskadad utgör 36 procent av prisbasbeloppet om inte stödbehovet ger anledning till högre ersättning.

8 §

En förälder har rätt till vårdbidrag för barn *som inte har fyllt 16* år om

1. barnet på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder behöver särskild tillsyn och vård under minst sex månader, eller

En förälder har rätt till vårdbidrag för barn *till och med juni månad det år barnet fyller 19* år om

1. barnet på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder behöver särskild tillsyn och vård under minst sex månader, eller

2. det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader.

Har föräldern flera funktionshindrade barn som *inte har fyllt 16 år* grundas bedömningen av rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt på hur stora merkostnaderna är.

Handikappersättning utges till och med den månad då den ersättningsberättigade har avlidit eller rätten till förmånen annars har upphört. Motsvarande gäller för vårdbidrag, som dock utges längst till och med *månaden före den då barnet fyller 16 år*.

Handikappersättning och vårdbidrag skall betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet beräknas för månad skall den ersättning för år räknat från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste krontal som är jämnt delbart med tolv. Om den ersättningsberättigade förutom handikappersättningen eller vårdbidraget även uppbär förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension skall samtliga dessa ersättningar anses som en ersättning

2. det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader.

Har föräldern flera funktionshindrade barn som *inte är äldre än att vårdbidrag kan utges för dessa*, grundas bedömningen av rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt på hur stora merkostnaderna är.

14 §

Handikappersättning utges till och med den månad då den ersättningsberättigade har avlidit eller rätten till förmånen annars har upphört. Motsvarande gäller för vårdbidrag, som dock utges längst till och med *juni månad det år barnet fyller 19 år*.

17 §

Handikappersättning och vårdbidrag skall betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet beräknas för månad skall den ersättning för år räknat från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste krontal som är jämnt delbart med tolv. Om den ersättningsberättigade förutom handikappersättningen eller vårdbidraget även uppbär *aktivitetsersättning*, förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension skall samtliga dessa ersättningar

vid avrundningen. Avrundning skall i första hand göras på garantipensionen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

anses som en ersättning vid avrundningen. Avrundning skall i första hand göras på garantipensionen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.
 2. Äldre föreskrifter gäller för personer som uppbär handikappersättning och som under år 2003 inte uppnår 19 års ålder.
 3. Äldre föreskrifter gäller beträffande vårdbidrag för personer som uppbär förtidspension eller sjukbidrag.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring¹

dels att 4 kap. 12 § skall ha följande lydelse,

dels att 6 kap. 1 § i lagen istället för dess lydelse enligt lagen 2000:000 om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 12 §²

Ett beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livränta för förfluten tid får dock inte minskas eller dras in.

Ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring skall också omfatta sådan livränta som enligt 6 kap. 1 § första stycket denna lag samordnats med pensionen.

Ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring *eller aktivitetsersättning enligt 7 a kap. samma lag*, skall också omfatta sådan livränta som enligt 6 kap. 1 § första stycket denna lag samordnats med pensionen.

För den tid under vilken en sådan vilandeförklaring gäller skall beslutas om livränta beräknad utifrån dels det livränteunderlag som legat till grund för bestämmande av livräntan före vilandeförklaringen, dels de inkomstförhållanden som råder under tiden med vilandeförklaring. Vid bestämmande av livränteunderlaget skall detta omräknas med hänsyn till de förändringar av prisbasbeloppet som skett sedan livräntan senast fastställdes.

6 kap. 1 §

Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till folkpension

Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till *aktivitets-*

¹ Lagen omtryckt 1993:357.

² Senaste lydelse 1999:1364.

eller tilläggspension i form av förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller efterlevandepension enligt lagen (2000:000) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn med anledning av den inkomstförlust som har föranlett livräntan, utges livräntan endast i den mån den överstiger pensionen.

sättning, folkpension eller tilläggspension i form av förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller efterlevandepension enligt lagen (2000:000) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn med anledning av den inkomstförlust som har föranlett livräntan, utges livräntan endast i den mån den överstiger *ersättningen eller* pensionen.

Har delpension utgått till någon som tillerkänns livränta enligt 4 kap. och avser livräntan samma inkomstförlust som delpensionen, får livränta för förfluten tid utges endast i den mån den överstiger den delpension som utgått för samma tid.

Första stycket gäller även i fråga om pension som enligt utländskt system för social trygghet utgår med anledning av arbetsskadan.

Om bestämmelserna om beräkning av pensionspoäng vid underlåten eller bristande avgiftsbetalning i 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring, i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 8 § andra stycket lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension har tillämpats för år efter det då arbetsskadan har inträffat, skall vid tillämpning av denna paragraf hänsyn tas till den tilläggspension som skulle ha utgivits om full avgift hade erlagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension

dels att 2 kap. 5 och 17 §§, 3 kap. 1, 4–7 och 19 §§ och 5 kap. 13 § samt rubriken närmast före 3 kap. 4 § skall ha följande och

dels att det i lagen skall införas en ny 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 5 §¹

Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

¹ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

13. särskilt utbildningsbidrag,

14. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),

15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, samt

16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnäm-

4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

13. särskilt utbildningsbidrag,

14. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),

15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga,

16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnäm-

den i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

den i den utsträckning som regeringen så föreskriver, samt

17. aktivitetsersättning i form av inkomstrelaterad ersättning enligt 7 a kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

17 §

Om en ersättning som är pensionsgrundande eller för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § eller pensionspoäng enligt 4 kap. 9 §, har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats annan ersättning som är pensionsgrundande och samordnad med den ersättning som betalats ut tidigare, är den senare beviljade ersättningen inte pensionsgrundande till den del den avser tid före utbetalningsmånaden.

Beviljas vid samma tidpunkt förtidspension för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § denna lag och arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen, skall det vid tillämpning av första stycket anses som om förtidspensionen har betalats ut före arbetsskadelivräntan.

Beviljas vid samma tidpunkt förtidspension *eller aktivitetsersättning* för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § denna lag och arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen, skall det vid tillämpning av första stycket anses som om förtidspensionen *eller aktivitetsersättningen* har betalats ut före arbetsskadelivräntan.

17 a §

Utges arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen tillsammans med aktivitetsersättning är livräntan inte pensionsgrundande till den del den har samordnats med in-

komstrelaterad aktivitetsersättning.

3 kap.
1 §²

Andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst är belopp som beräknats på visst sätt för en försäkrad som har uppburit förtidspension, för en försäkrad som har fullgjort pliktjänstgöring, för en försäkrad förälder till små barn samt för en försäkrad som har studerat med studiemedel.

Förtidspension

En försäkrad som för någon del av ett år har uppburit förtidspension som har beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året, om inte annat följer av 6 eller 7 §. *Detta gäller dock endast för försäkrade som under det året har fyllt högst 64 år.*

Andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst är belopp som beräknats på visst sätt för en försäkrad som har uppburit förtidspension *eller inkomstrelaterad aktivitetsersättning*, för en försäkrad som har fullgjort pliktjänstgöring, för en försäkrad förälder till små barn samt för en försäkrad som har studerat med studiemedel.

Förtidspension *m.m.*

4 §

En försäkrad som för någon del av ett år har uppburit förtidspension som har beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring *eller inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt samma lag*, skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året, *enligt de närmare förutsättningar som anges i 5 §*, om inte annat följer av 6 eller 7 §§.

För en försäkrad som uppburit förtidspension gäller första stycket dock endast om han eller hon har fyllt högst 64 år under det år som han eller hon uppburit pensionen.

² Senaste lydelse 1999:1408

5 §

Ett pensionsgrundande belopp enligt 4 § skall, för varje månad för vilken förtidspensionen har uppburits, motsvara en tolfedel av summan av det för året gällande förhöjda prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och produkten av detta basbelopp och det påängmedeltal som avses i 13 kap. 2 § den lagen.

För den som fått hel inkomstrelaterad aktivitetsersättning motsvarar det pensionsgrundande beloppet en tolfedel av skillnaden mellan 93 procent av den antagandeinkomst som legat till grund för sjukersättningen och den pensionsgrundande inkomsten av aktivitetsersättning under aktuellt år enligt 2 kap. 5 § 17.

Har den försäkrade för en månad uppburit en fjärdedels, halv, två tredjedels eller tre fjärdedels förtidspension skall det pensionsgrundande beloppet enligt 4 § för den månaden avse motsvarande andel av det belopp som anges i första stycket i denna paragraf.

Har den försäkrade för en månad uppburit en fjärdedels, halv, två tredjedels eller tre fjärdedels förtidspension *eller aktivitetsersättning* skall det pensionsgrundande beloppet enligt 4 § för den månaden avse motsvarande andel av det belopp som anges i första stycket i denna paragraf.

6 §

Om förtidspensionen med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har varit samordnad med pensionsgrundande livränta skall följande gälla.

Det pensionsgrundande belopp som avses i 5 § eller, om endast en del av pensionen har varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den samordnade

Om förtidspensionen *eller aktivitetsersättningen* med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har varit samordnad med pensionsgrundande livränta skall följande gälla.

Det pensionsgrundande belopp som avses i 5 § första stycket eller, om endast en del av pensionen har varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den

delen av pensionen, skall tillgodoräknas den försäkrade endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning.

samordnade delen av pensionen, skall tillgodoräknas den försäkrade endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning. *Beträffande aktivitetsersättning skall den del av antagandeinkomsten som avses i 5 §, eller om endast en del av inkomsten varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den samordnade delen av aktivitetsersättningen, tillgodoräknas den försäkrade som pensionsgrundande belopp endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning.*

Om en pensionsgrundande ersättning har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats förtidspension som är samordnad med den tidigare utbetalade ersättningen, skall pensionsgrundande belopp med anledning av förtidspensionen inte tillgodoräknas till den del förtidspensionen avser tid före den månad då den har betalats ut.

7 §

Om en pensionsgrundande ersättning har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats förtidspension *eller aktivitetsersättning* som är samordnad med den tidigare utbetalade ersättningen, skall pensionsgrundande belopp med anledning av förtidspensionen *eller aktivitetsersättningen* inte tillgodoräknas till den del förtidspensionen avser tid före den månad då den har betalats ut.

Vid beräkning enligt 17 § första stycket 1 skall summan av den pensionsgrundande inkomst och det pensionsgrundande be-

19 §

Vid beräkning enligt 17 § första stycket 1 skall summan av den pensionsgrundande inkomst och det pensionsgrundande be-

lopp för förtidspension enligt 4 § som avser året före barnets födelse räknas om med hänsyn till förändringar av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den omräknade summan skall rundas av till närmaste lägre hundratal kronor.

lopp för förtidspension *eller inkomstrelaterad aktivitetsersättning* enligt 4 § som avser året före barnets födelse räknas om med hänsyn till förändringar av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den omräknade summan skall rundas av till närmaste lägre hundratal kronor.

Om den försäkrade inte inom föreskriven tid till fullo har betalat ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för inkomster av annat förvärvsarbete som hänför sig till året före barnets födelse, skall det, vid sådan beräkning som avses i första stycket, bortses från pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete för det året till den del avgifterna inte har betalats för inkomsterna.

5 kap. 13 §³

Vid beräkning av inkomstpension skall hänsyn tas till pensionsbehållning som härrör från pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring enligt 3 kap. 8 § och pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 § endast om det för den pensionsberättigade, senast det år han eller hon fyller 70 år, har fastställts pensionsgrundande inkomster som för vart och ett av minst fem år uppgått till lägst två gånger det för respektive intjänandeår gällande inkomstbasbeloppet.

Pension på den pensionsbehållning som avses i första stycket skall inte utges för tid före året efter fastställelseåret för pensionsgrundande inkomst det sista år som avses i första stycket.

Vid bedömning enligt första och andra styckena skall bortses från pensionsgrundande inkomst som enligt bestämmelserna om bristande eller underlåten avgiftsbetalning i 4 kap. 4 § inte legat till grund för beräkning av pensionsrätt. Vidare skall vid bedömning enligt första och andra styckena med pensions-

Vid bedömning enligt första och andra styckena skall bortses från pensionsgrundande inkomst som enligt bestämmelserna om bristande eller underlåten avgiftsbetalning i 4 kap. 4 § inte legat till grund för beräkning av pensionsrätt. Vidare skall vid bedömning enligt första och andra styckena med pensions-

³ Senaste lydelse 1999:1408.

grundande inkomst likställas
pensionsgrundande belopp för
förtidspension enligt 3 kap. 4 §.

grundande inkomst likställas
pensionsgrundande belopp för
förtidspension *och aktivitets-
sättning* enligt 3 kap. 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

5 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1, 4, 6, 12 och 13 §§ samt 4 kap. 2 och 6 §§ socialförsäkringslagen (1999:799) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som är bosatt i Sverige är försäkrad för följande förmåner som anges i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. ersättning för sjukvård m.m. enligt 2 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna,

2. föräldrapenning på garantinivå,

3. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år som har tillgodoräknats som bosättningsstid i Sverige, *samt*

4. rehabilitering och särskilt bidrag enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna.

Den som arbetar i Sverige är försäkrad för följande förmåner enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. sjukpenning och havandeskapspenning,

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Den som är bosatt i Sverige är försäkrad för följande förmåner som anges i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. ersättning för sjukvård m.m. enligt 2 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna,

2. föräldrapenning på garantinivå,

3. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år som har tillgodoräknats som bosättningsstid i Sverige,

4. rehabilitering och särskilt bidrag enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna, *samt*

5. *aktivitetsersättning i form av garantiersättning.*

4 §

Den som arbetar i Sverige är försäkrad för följande förmåner enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. sjukpenning och havandeskapspenning,

2. föräldrapenning över garantinivå och tillfällig föräldrapenning,

3. tilläggspension i form av förtidspension och efterlevandepension,

4. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggspension, *samt*

5. rehabilitering och rehabiliteringsersättning enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna.

2. föräldrapenning över garantinivå och tillfällig föräldrapenning,

3. tilläggspension i form av förtidspension och efterlevandepension,

4. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggspension,

5. rehabilitering och rehabiliteringsersättning enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna, *samt*

6. *inkomstrelaterad aktivitetsersättning.*

6 §

För arbetstagare gäller försäkringen enligt 4 och 5 §§ från och med den första dagen av anställningstiden. För andra gäller försäkringen dock från och med den dag då arbetet har påbörjats.

Försäkringen upphör att gälla tre månader efter den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll (efterskyddstid). Försäkringen upphör tidigare än som nu sagts om den enskilde påbörjat arbete i ett annat land och omfattas av motsvarande försäkring i det landet eller om det finns andra särskilda skäl.

Försäkringen upphör att gälla tre månader, *eller beträffande förmån som avses i 4 § 6 ett år*, efter den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll (efterskyddstid). Försäkringen upphör tidigare än som nu sagts om den enskilde påbörjat arbete i ett annat land och omfattas av motsvarande försäkring i det landet eller om det finns andra särskilda skäl.

12 §

En person som har förtidspension som beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension beräknad på denna förtidspension.

En person som har förtidspension som beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension beräknad på denna förtidspension. *Detsamma gäller en person som fått inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt 7 a kap. lagen om allmän försäkring.*

13 §¹

Den som uppbär någon av följande förmåner är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggspension i form av förtidspension och efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. vårdbidrag, som inte enbart avser merkostnader, enligt 8 § lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,

2. dagpenning från arbetslöshetskassa,

3. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

4. utbildningsbidrag för doktorander,

6. särskilt utbildningsbidrag,

Den som uppbär någon av följande förmåner är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggspension i form av förtidspension, efterlevandepension och *inkomstrelaterad aktivitetsersättning* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. vårdbidrag, som inte enbart avser merkostnader, enligt 8 § lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,

2. dagpenning från arbetslöshetskassa,

3. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

4. utbildningsbidrag för doktorander,

6. särskilt utbildningsbidrag,

¹ Senaste lydelse 1999:1414.

7. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissaföräldrar (TUFF),

8. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, *eller*

9. stipendium som enligt punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 § kommunal-skattelagen (1928:370) skall tas upp som intäkt av tjänst.

7. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissaföräldrar (TUFF),

8. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga,

9. stipendium som enligt punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 § kommunal-skattelagen (1928:370) skall tas upp som intäkt av tjänst, *eller*

10. aktivitetsersättning i form av garantiersättning enligt 7 a kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

4 kap.

2 §

Förmåner får utges om utlandsvistelsen kan antas vara längst sex månader.

När det gäller ersättning för sjukvård m.m. enligt 3 kap. 1 § 1 tillämpas särskilda bestämmelser om vård som ges utomlands.

Pensionsförmåner enligt 3 kap. 1 § 3 samt 2 § 2, 6 och 11 utges så länge den försäkrades bosättning i Sverige består enligt 2 kap.

Pensionsförmåner enligt 3 kap. 1 § 3 *och* 2 § 2, 6 och 11 *samt aktivitetsersättning i form av garantiersättning enligt 1 § 5* utges så länge den försäkrades bosättning i Sverige består enligt 2 kap.

6 §

Pensionsförmåner och skadeersättningar enligt 3 kap. 4 § 3 och 4 *samt* 5 § 1 och 3 utges för tid då den försäkrade vistas utomlands så länge rätten till förmånen består. Detta gäller också

Pensionsförmåner och skadeersättningar enligt 3 kap. 4 § 3 och 4 *och* 5 § 1 och 3 *samt inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt 3 kap. 4 § 6* utges för tid då den försäkrade vistas

i fråga om föräldrapenning över
garantinivå enligt 3 kap. 4 § 2,

1. om barnet är bosatt i
Sverige, eller

2. om försäkringskassan
medger det, när ett barn hämtas i
samband med adoption.

utomlands så länge rätten till
förmånen består. Detta gäller
också i fråga om föräldrapen-
ning över garantinivå enligt
3 kap. 4 § 2,

1. om barnet är bosatt i
Sverige, eller

2. om försäkringskassan
medger det, när ett barn hämtas i
samband med adoption.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag

Härigenom föreskrivs att rubriken till lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag samt 1 – 3 §§ lagen skall ha följande lydelse.

Lagen om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag eller aktivitetsersättning

Nuvarande lydelse

För den som får tre fjärdedels förtidspension *eller* sjukbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall särskilda insatser göras för att han eller hon skall kunna få en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

Den allmänna försäkringskassan ansvarar för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda försäkrade med tre fjärdedels förtidspension *eller* sjukbidrag en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

Föreslagen lydelse

1 §

För den som får tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag *eller aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall särskilda insatser göras för att han eller hon skall kunna få en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

2 §

Den allmänna försäkringskassan ansvarar för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda försäkrade med tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag *eller aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga* en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

För den som får tre fjärdedels förtidspension *eller* sjukbidrag och som bereds en anställning med lönebidrag *eller* hos Samhall Aktiebolag motsvarande den återstående arbetsförmågan, betalas ersättning för kostnaderna för anställningen från den allmänna försäkringen enligt grunder som regeringen bestämmer.

3 §

För den som får tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag *eller* *aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga* och som bereds en anställning med lönebidrag *eller* hos Samhall Aktiebolag motsvarande den återstående arbetsförmågan, betalas ersättning för kostnaderna för anställningen från den allmänna försäkringen enligt grunder som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn

Härigenom föreskrivs att 8§ lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

En efterlevande som vid utgången av år 2002 uppbär eller hade rätt till folkpension eller tilläggspension i form av särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och som alltjämt uppfyller förutsättningarna i 8 kap. 6–10 §§ och 14 kap. 5 § samma lag i paragrafernas lydelse före den 1 januari 2003 har rätt till särskild efterlevandepension och garantipension till sådan pension enligt bestämmelserna i denna paragraf.

I fråga om efterlevande som avses i denna paragraf och som i december 2002 uppbär partiell särskild efterlevandepension skall pensionen beräknas och utges enligt följande:

med 85 procent av hel särskild efterlevandepension och garantipension till den som haft tre fjärdedelar av hel särskild efterlevandepension,

med 65 procent av hel särskild efterlevandepension och garantipension till den som haft halv särskild efterlevandepension,

med 28 procent av hel särskild efterlevandepension och garantipension till den som haft en fjärdedel av hel särskild efterlevandepension.

Vid beräkningen av särskild efterlevandepension skall gälla vad som föreskrivs i 6 § tredje–femte styckena. Den efterlevande skall vidare ha rätt till garantipension som beräknas enligt bestämmelserna i 7 § tredje–sjunde styckena. Därvid skall vad som där sägs om omställningspension avse särskild efterlevandepension.

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § lagen om allmän försäkring i deras lydelse före den 1 januari 2003 skall gälla även efter utgången av år 2002. Därvid skall med särskild efterlevandepension likställas särskild efter-

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § lagen om allmän försäkring i deras lydelse före den 1 januari 2003 skall gälla även efter utgången av år 2002. Därvid skall med särskild efterlevandepension likställas särskild efter-

levandepension och garantipension till sådan pension beräknad enligt andra och tredje styckena. Minskning skall göras i första hand på garantipension och därefter på beloppet enligt 6 § tredje stycket 2 före minskning av annan särskild efterlevandepension.

levandepension och garantipension till sådan pension beräknad enligt andra och tredje styckena *samt med förtidspension likställs aktivitetsersättning*. Minskning skall göras i första hand på garantipension och därefter på beloppet enligt 6 § tredje stycket 2 före minskning av annan särskild efterlevandepension.

Om den efterlevande har ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension utges inte särskild efterlevandepension.

För efterlevande som avses i denna paragraf skall gälla vad som föreskrivs dels om omställningspension och garantipension till sådan pension i 1, 7 och 8 kap. lagen (2000:000) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn, dels om särskild efterlevandepension i 16 kap. 1 § tredje och femte styckena samt 2, 3, 7 a, 8 och 9 §§, 18 kap. 17 § och 20 kap. 3 § lagen om allmän försäkring i paragrafernas lydelse före den 1 januari 2003.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

1 Inledning

Det är numera allmänt accepterat att socialförsäkringarna så långt det är möjligt skall innehålla drivkrafter till arbete, så att den enskilde stimuleras att arbeta framför att uppbära förmåner. Det är därför regeringens uppfattning att reglerna om förtidspension i möjligaste mån bör utformas så att de stimulerar till inträde i eller återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Riksdagen har också efter förslag från regeringen godkänt riktlinjer för förändrade regler för att skapa en sådan stimulans (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr.237).

Regeringen beslutade i januari 1997 om direktiv och gav en särskild utredare i uppdrag att utforma ett nytt system för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga (dir.1997:9). Generaldirektör Anna Hedborg, Riksförsäkringsverket (RFV), förordnades som särskild utredare och utredningen, benämnd Förtidspensionsutredningen, lämnade i november 1997 betänkandena Ohälsförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) samt Ohälsförsäkringen – Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189).

I utredningsdirektiven angavs att utredaren skulle lämna en särskild redovisning för de delar av uppdraget som särskilt berör ungdomar. Denna redovisning lämnades i augusti 1998 i form av betänkandet Unga i ohälsförsäkringen (SOU 1998:106). I betänkandet presenterades förslag om hur försäkringsreglerna kan utformas så att de i större utsträckning, än gällande regler för förtidspension och sjukbidrag, kan medverka till en positiv utveckling för unga, svårt funktionshindrade personer.

Samtliga betänkanden har remissbehandlats och det fortsatta beredningsarbetet av förslagen inom Socialdepartementet har bedrivits med utgångspunkt i den ovan nämnda och av riksdagen godkända riktlinjepropositionen. Mot bakgrund härav har ett förslag om vilande förtidspension utarbetats och förelagts riksdagen. Förslaget godkändes av riksdagen den 14 december 1999 och de nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 2000 (prop. 1999/2000:04, bet. 1999/2000:SfU5, rskr. 97). Genom detta har sammanfattningvis reglerna om rätt till förtidspension ändrats så att den som har förtidspension eller sjukbidrag ges möjlighet att under viss tid arbeta, utan att rätten till förtidspension/sjukbidrag

påverkas. Stor frihet skall gälla under ett första år att pröva olika arbeten, utan att försäkringskassan omprövar rätten till förtidspension. Viss prövning sker under de därpå följande två åren om arbetet upphör och den försäkrade önskar få förtidspensionen eller sjukbidraget tillbaka.

På grund av införandet av det reformerade ålderspensionssystemet har beredningsarbetet inom Socialdepartementet därefter inriktats på att mer i detalj utforma nya beräkningsregler för personer med långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Detta arbete har nu utmynnat i departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39). En särskild fråga i det sammanhanget har varit hur det framtida försäkringsstödet skall utformas för unga personer som av nämnda skäl saknar förmåga att försörja sig. I denna promemoria lämnas förslag om utformningen av ett sådant stöd för personer i åldrarna 16–29 år.

2 Nuvarande bestämmelser

Det nuvarande regelsystemet för ersättning vid långvarig eller varaktig nedsättning av arbetsförmågan av medicinska skäl tillskapades i början av 1960-talet genom lagen om allmän försäkring (AFL).

Alla personer i åldrarna 16–64 bosatta i landet har rätt till förmånerna förtidspension och sjukbidrag. I stort sett är huvuddragen i dessa förmåner oförändrade, även om det har genomförts en rad ändringar i huvudsak vad gäller villkoren för rätt till ersättning samt vissa mindre justeringar angående försäkringens funktion. Sammanfattningsvis kan sägas att de förändringar som företagits främst berört personer i högre åldrar och därmed personer som efter ett långt arbetsliv drabbats av sjukdom eller funktionshinder med helt eller delvis nedsatt arbetsförmåga som följd. Härigenom har i fråga om de äldre åldersgrupperna systemets regler till viss del anpassats till den utveckling som skett i samhället. Det innebär i sin tur att förändringarna skett utan hänsyn tagen till de särskilda behov som kan föreligga bland yngre personer med nedsättning av arbetsförmåga av medicinska skäl, om man bortser från att praxisutvecklingen inneburit en förändring i tillämpningen av regelsystemet.

I korthet innebär reglerna att personer i åldrarna 16–64 år har rätt till förtidspension om arbetsförmågan på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig. Om nedsättningen av arbetsförmågan inte bedöms som varaktig men bestående för avsevärd tid – minst ett år – beviljas sjukbidrag som alltid är tidsbegränsat. De nu gällande graderna är hel, tre fjärdedelar, halv och en fjärdedels förtidspension/sjukbidrag beroende på arbetsförmågans nedsättning

Den medicinska faktorn kan vara en kroppslig eller psykisk sjukdom eller ett följdillstånd av sjukdom. Den kan även vara ett medfött funktionshinder. För rätt till förtidspension/sjukbidrag måste det finnas en medicinsk orsak som påverkar förmågan att utföra arbete och förmågan att försörja sig genom arbete, dvs. föreligga ett orsaksammanhang mellan å ena sidan de medicinska faktorerna och å andra sidan nedsättningen av den försäkrades arbets- och försörjningsförmåga.

Vid bedömningen av i vilken mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den enskildes förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för vederbörande. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning skall göras i förhållande till ett heltidsarbete, oavsett personens faktiska arbetstid. Det innebär att personer som arbetat deltid eller aldrig har arbetat har rätt till förtidspension/sjukbidrag i händelse av att arbetsförmågan blir helt eller delvis nedsatt. Å andra sidan skall inte heller beaktas om den försäkrade före pensionsfallet kunnat arbeta mer än normal heltid men till följd av sjukdom tvingats avstå från att arbeta mer än heltid.

Förtidspensionen/sjukbidraget uppdelas på två olika system, *folkpension och tilläggspension (ATP)*. Folkpensionen är avsedd att ge ett ekonomiskt grundskydd oberoende av tidigare avgiftsbetalning eller arbetsinkomster. ATP däremot är knuten till de förvärvsinkomster som en försäkrad har haft under den yrkesverksamma delen av livet.

För en ogift person med hel förtidspension/sjukbidrag är folkpensionen 90 procent av prisbasbeloppet per år, eller 2 745 kronor per månad år 2000. För en gift person utgör folkpensionen 72,5 procent av prisbasbeloppet, eller 2 211 kronor per månad.

För rätt till hel folkpension krävs att den försäkrade har 30 år med ATP-poäng eller 40 bosättningsår i Sverige. I annat fall reduceras folkpensionen i relation till de år som saknas.

Förtidspension/sjukbidrag i form av ATP tillkommer den som tillgodoräknats minst tre år med pensionspoäng för tid före det år pensionsfallet inträffade. Förtidspensionen från ATP beräknas efter i princip samma regler som gäller för ålderspension från ATP. Pensionen utgör 60 procent av medelpoängen av de 15 bästa intjänandeåren. Det krävs 30 år med pensionpoäng för rätt till full ATP.

Storleken på hel förtidspension skall i princip motsvara den ålderspension som den försäkrade skulle ha haft rätt till om han eller hon hade börjat uppbära sådan pension vid 65 års ålder. För att detta skall vara möjligt att nå finns särskilda regler som tar hänsyn till inte bara faktiskt intjänade pensionspoäng utan också till de förväntade förvärvsinkomsterna från pensionsfallet fram till 65 års ålder. Denna s.k. antagandepoängsberäkning utgår från att den försäkrade, om pensionsfallet inte inträffat, skulle ha fortsatt arbeta med oförändrade inkomster fram till ålderspensioneringen. För att pensionberäkning med antagandepoäng skall medges, krävs att den försäkrade antingen vid tidpunkten för pensionsfallet har haft en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som uppgår till det gällande basbeloppet vid årets början eller också kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för åtminstone två av de fyra senaste åren före pensionsfallsåret. Antagandepoängen beräknas enligt

den av två alternativa metoder som ger det för den försäkrade mest fördelaktiga utfallet. Den ena metoden innebär att antagandepoängen beräknas som medeltalet av de två högsta poängtalerna under de fyra åren närmast före pensionsfallet. Den andra metoden innebär att antagandepoängen beräknas som medeltalet av den bästa hälften av de förvärvade poängen under samtliga år, t.o.m. året före pensionsfallet.

Den försäkrade tillgodoräknas den fastställda antagandepoängen för samtliga år t.o.m. det år han eller hon fyller 64 år. Förtidspensionen från ATP beräknas därefter enligt samma regler som för ålderspension från ATP med beaktande av både de faktiska poängtalerna för tid före pensionsfallet och de antagna poängtalerna för tiden efter pensionsfallet. Saknas förutsättning att erhålla förtidspension med beräkning av antagandepoäng, tillämpas 15- och 30- reglerna på endast de pensionspoäng som faktiskt intjänats före pensionsfallet. Högsta möjliga ATP är 6,5 basbelopp per år, vilket för år 2000 motsvarar 11 895 kronor per månad.

För att minska de ekonomiska skillnaderna mellan försäkrade som har och de som saknar ATP betalas *pensionstillskott (PTS)* ut till pensionärer med ingen eller låg ATP. Pensionstillskottet minskas krona för krona mot den ATP, eller de eventuella utländska pensioner, som pensionären har rätt till.

För förtidspensionärer är PTS högst 1,129 prisbasbelopp per år, vilket 2000 motsvarar 3 443 kronor per månad. Det innebär att en ogift förtidspensionär genom folkpension och PTS under 2000 har en garanterad pension på 2, 029 prisbasbelopp vilket motsvarar 6 188 kronor per månad. En gift förtidspensionär är berättigad till 1, 854 prisbasbelopp, dvs. 5 654 kronor per månad under innevarande år. PTS är betydligt högre för förtids- än för ålderspensionärer; 1,129 jämfört med 0,569 prisbasbelopp. Det motiveras främst med att unga förtidspensionärer skall kompenseras för att de i regel inte har möjlighet att tjäna in någon ATP.

Förutom folkpension, ATP och PTS finns ett inkomstprövat stöd för boendet även för dem som har förtidspension eller sjukbidrag. Detta bostadstillägg till pensionärer (BTP) syftar till att garantera pensionärens möjligheter att ha en bra bostad utan att boendekostnaden minskar möjligheten att också i övrigt ha en tillfredställande standard. Bostadstillägget utgör 90 procent av boendekostnaden i intervallet 100 – 4 000 kronor per månad. Ensamstående pensionär som bor i tvåbäddrum i särskilt boende får dock bostadstillägg endast för bostadskostnader upp till 2 000 kronor per månad. De som bor i flerbäddrum får ingen BTP. Storleken på BTP påverkas av pensionärens årsinkomst. Fyrtio procent av det belopp som återstår efter avdrag för kostnader enligt 33§ 1 mom. kommunalskattelagen reducerar sedan det BTP som betalas ut. Till den

del denna årsinkomst överstiger ett och ett halvt basbelopp minskas BTP med fyrtiofem procent av inkomsten. Om en pensionärs samlade inkomster, efter avdrag för skälig bostadskostnad, understiger skälig levnadsnivå lämnas särskilt bostadstillägg med belopp som motsvarar den uppkomna skillnaden (SBTP).

Med undantag för BTP är alla pensionsinkomster skattepliktiga. Skattereglerna är dock gynnsamma för pensionärer med låga inkomster. Dessa pensionärer får göra ett särskilt grundavdrag för folkpensionärer (SGA) vid deklarationen. Detta avdrag är så konstruerat att en pensionär inte betalar skatt om inkomsten inte överstiger nivån på folkpensionen och ett oducerat PTS eller motsvarande ATP. Avdraget trappas ned om pensionären har andra inkomster. Enligt 48§ 4 mom. kommunalskattelagen har den som varit bosatt i landet under hela eller någon del av beskattningsåret rätt till SGA, om hans eller hennes inkomst till inte obetydlig del utgjorts av folkpension. Folkpension skall enligt anvisningarna till nämnda bestämmelse anses utgöra en inte obetydlig del av inkomsten om den uppgått till minst 6 000 kronor eller en femtedel av den totala inkomsten. Som folkpension behandlas härvid även PTS och ATP i den mån den enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott föranlett avräkning av pensionstillskott. För gift skattskyldig uppgår SGA till högst 1,3482 prisbasbelopp och för ogifta till högst 1,5232 prisbasbelopp.

SGA minskas med 65 procent av den del av pensionen som överstiger det avdrag som den skattskyldige enligt vad ovan redovisats har rätt till. För den som vid utgången av året före beskattningsåret inte hade folkpension, minskas SGA i stället med 65 procent av den del av den taxerade inkomsten som överstiger den skattskyldiges avdragsbelopp enligt närmast föregående stycke.

En förälder kan ha rätt till *vårdbidrag* för funktionshindrade barn, om barnet är under 16 år och på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder. För barn som vistas på institution eller enskilt hem genom samhällets försorg, kan för den tid barnet vistas hemma under vissa förutsättningar utbetalas s.k. ferievårdbidrag. Vårdbidrag utbetalas som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Helt vårdbidrag utgör 2,50 prisbasbelopp. Förmånen är skattepliktig och pensionsgrundande, men viss del av vårdbidraget kan fastställas som skattefri ersättning för merkostnader. Ersättning för merkostnader som motsvarar minst 18 procent av prisbasbeloppet kan betalas ut utöver beloppet för det hela vårdbidraget, om vård- och tillsynsbehovet för ett barn är så stort att det räcker för att grunda rätt till helt vårdbidrag.

Handikappersättning kan utges till personer som fyllt 16 år och som fått sin funktionsförmåga nedsatt före fyllda 65 år om de på grund härav behöver mer tidskrävande hjälp av annan och/eller har merkostnader på grund av sitt funktionshinder. Ersättningen kan beviljas som självständig förmån eller som tilläggsförmån till pension. Handikappersättning utges med belopp som för år räknat motsvarar 69 procent, 53 procent eller 36 procent av prisbasbeloppet. Handikappersättning till blinda, döva eller gravt hörselskadade utges alltid med en viss garanterad nivå.

3 Antal personer 16–29 år med olika stöd från socialförsäkringen

3.1 Allmänt

Det saknas officiell statistik över antalet funktionshindrade i befolkningen, men en undersökning som genomfördes av SCB under 1996 visar att drygt 19 procent av befolkningen mellan 16–64 år, eller närmare 1,1 miljon personer, upplevde sig ha någon form av funktionshinder. Med funktionshinder avsågs en fysisk, medicinsk eller psykisk nedsättning som kan medföra begränsningar i det dagliga livet, t.ex. nedsatt syn eller hörsel, tal- eller röstproblem, rörelsehinder, allergi, dyslexi, epilepsi, diabetes eller någon form av psykiskt funktionshinder. Funktionshindret kan vara medfött eller ha uppstått senare genom sjukdom, olycksfall eller annan skada. De dominerande funktionshindren var enligt undersökningen rörelsehinder (39 procent), astma-allergi (21 procent) samt syn eller hörselskada (7 procent vardera).

Unga personer med funktionshinder är en mer begränsad grupp. Bland barn, ungdomar och yngre vuxna bedöms mellan 0,5 – 2 procent av befolkningen uppbära de former av samhällstöd som kan utges vid funktionshinder. De samhällsstöd som här avses är förutom förtidspension och sjukbidrag, vårdbidrag, handikappersättning samt insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Ofta får en och samma funktionshindrad person olika samhällsstöd samtidigt eller i olika skeden av livet.

3.2 Förtidspension och sjukbidrag

Vid utgången av december 1999 uppbär ungefär en procent av befolkningen i åldersgrupperna 16–29 år, eller ca 16 700 personer, förtidspension eller sjukbidrag. Dessa utgjorde nästan fyra procent av totala antalet personer med förtidspension eller sjukbidrag vid den tidpunkten. Av dessa fanns ca 3 600 i åldrarna 16–19 år och ca 13 100 i åld-

rarna 20–29 år. Av det totala antalet var ca 53 procent män. Till detta kommer ett par tusen personer i dessa åldrar som varit sjukskrivna längre än ett år. De årliga försäkringskostnaderna för förtidspension och sjukbidrag för dessa unga förmånstagare har skattats till ca 1 000 miljoner kronor.

Sett över tiden synes åldersgruppen 16–29 år antalsmässigt vara mycket stabil och har efter år 1980 genomgått mycket små fluktuationer. Sedan 1970-talet har antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag i gruppen legat i det närmaste konstant kring drygt 2 000 per år med en viss nedgång under andra hälften av 1980-talet och en uppgång under första hälften av 1990-talet. Under 1999 var antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag i denna åldersgrupp 2480. Under de gångna 30 åren har vissa förskjutningar ägt rum i beviljandet mellan åldrarna 16–19 år, 20–24 år samt 25–29 år. Det har skett en nedgång bland 16–19-åringarna, en svag uppgång bland 20–24-åringarna under slutet av perioden samt en svag men successiv uppgång bland 25–29-åringarna.

En viktig förändring är att andelen kvinnor som beviljas förtidspension eller sjukbidrag ökat kontinuerligt så att de i dag utgör drygt hälften av det totala antalet.

En annan påtaglig förändring sedan 1970 är den förskjutning som skett i fråga om diagnoser och kön. Utvecklingsstörning och övriga psykiska sjukdomar har under hela 30-årsperioden varit de två vanligaste diagnosgrupperna bland nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag. Utvecklingsstörning som beviljningsorsak har dock minskat från ca 40 till ca 15 procent, medan övriga psykiska sjukdomar ökat från ca 25 till mer än 40 procent. Utvecklingsstörning är vanligast bland de yngsta och då framför allt bland män. Skillnaden mellan män och kvinnor förefaller ha minskat i samband med diagnosgruppens totala minskning.

Diagnosgruppen Övriga sjukdomar är vanligare förekommande bland dem som fått förtidspension eller sjukbidrag vid närmare 30 års ålder, men också något vanligare bland män än bland kvinnor. Även för denna diagnosgrupp har en utjämning skett över tiden mellan könen.

Diagnosgruppen Skador har främst under 1990-talet genomgått en ökning och svarar för 8–9 procent av nybeviljningarna. Fördelningen mellan män och kvinnor har med tiden totalt sett jämnats ut. Även diagnosgruppen Sjukdomar i muskuloskeletala systemet har ökat successivt sedan 1970-talet till samma andel av nybeviljningarna som gruppen Skador.

3.3 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Enligt RFV:s statistik betalades i december 1999 ut 28 100 vårdbidrag, vilket innebär en ökning med ca 1 700 på ett år och samtidigt en kontinuerlig ökning under de senaste fyra åren. Försäkringskostnaderna för vårdbidrag år 1999 uppgick till ca 1,85 miljarder kronor. Antalsökningen har skett på alla ersättningsnivåer men den är störst i fråga om de partiella nivåerna. Antalet nybeviljade vårdbidrag har ökat måttligt sedan 1995, även om en kraftigare ökning skedde under 1999 då nybeviljandet var ca 5 200. Andelen nybeviljade vårdbidrag är betydligt högre för pojkar än flickor. Totala antalet utbetalda vårdbidrag väntas fortsätta att öka de närmaste åren, eftersom nybeviljandet beräknas bli betydligt större än antalet upphörda vårdbidrag.

3.4 Handikappersättning

RFV:s statistik visar att antalet personer med handikappersättning har ökat med drygt en procent de senaste åren, men 1999 var ökningstakten ca två procent. Vid utgången av 1999 uppbar ca 57 200 personer handikappersättning till en kostnad av ca 1 miljard kronor. Fördelningen mellan könen – 54 procent kvinnor och 46 procent män – har varit oförändrad under de senaste fem åren. Den högre andelen kvinnor med förmånen förklaras i huvudsak av att kvinnor lever längre än män. Fördelningen mellan de tre olika ersättningsnivåerna visar en klar förskjutning från högsta (69 procent) till den lägsta nivån (36 procent). Antalet handikappersättningar förväntas öka marginellt de närmaste åren.

4 Den framtida utvecklingen av medicinskt grundad arbetsförmåga

4.1 Statskontorets promemoria om den långa sjukfrånvaron

Ett viktigt led i arbetet inom regeringskansliet med att reformera beräkningsreglerna för förtidspension och sjukbidrag var att göra en analys och bedömning av den framtida utvecklingen av långvarig medicinskt grundad arbetsförmåga. Regeringen gav därför i juni 1999 Statskontoret i uppdrag att göra en sådan analys. Vid utgången av 1999 redovisade Statskontoret sitt uppdrag, då promemorian Framtidens långa sjukfrånvaro överlämnades till regeringen. Analysen lades till grund för att konstruera tre scenarier för den framtida utvecklingen av den långvariga sjukfrånvaron. I ett basscenario beskrivs hur de olika faktorerna som antas påverka volymerna i sjukförsäkringen och förtidspensioneringen utvecklas i en måttlig utsträckning. I ett positivt scenario beskrivs en utveckling som betraktas som den bästa möjliga som kan hända för att antalet personer med långvarig sjukfrånvaro skall bli lågt och i ett negativt scenario beskrivs den sämsta utvecklingen och det högsta antalet personer med långvarig sjukfrånvaro.

Statskontoret konstaterar i sin promemoria att den kunskap som finns om vilka faktorer som påverkar volymerna i sjukförsäkringen och förtidspensioneringen, främst med avseende på deras kvantitativa effekt, är så begränsad att en prognos på medellång och lång sikt inte är möjlig att göra. Med utgångspunkt i ett antal viktiga faktorer, och utifrån en bedömning av deras framtida utveckling, kan dock ett antal antaganden göras som grund nämnda scenarier över den framtida utvecklingen av den långvariga sjukfrånvaron. Sammanfattningsvis ligger följande faktorer till grund för den bedömda utvecklingen.

Den *långvariga sjukfrånvaron* har ökat kraftigt på lång sikt. Såväl antalet sjukfall över ett år som antalet förtidspensioner och sjukbidrag har ökat kraftigt under de senaste decennierna. I dag är ca 11 procent av arbetskraften, eller ca 8 procent av befolkningen i yrkesverksam ålder, frånvarande från arbetet eller utanför arbetskraften på grund av

arbetsförmåga av medicinska skäl. En jämförelse mellan 1971 – dvs. innan förtidspension av arbetsmarknadsskäl infördes – och 1998 visar att antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag minskat kraftigt bland män men ökat bland kvinnor. Totalt sett har dock nybeviljandet minskat, vilket i huvudsak förklaras av en minskning bland dem över 60 år. Bland de yngre med förtidspension och sjukbidrag redovisas i promemorian att det efter år 1971 skett en ökning i nybeviljande med unantag för de allra yngsta.

Beträffande *riskan* att bli förtidspensionär konstateras att den ökar över tid för alla åldersgrupper utom för de över 60 år. Bland de yngre – bortsett från de under 20 år – ökar risken över tid för båda könen, men kraftigare för kvinnor. Mätt som summerad risk att förtidspensioneras under olika perioder i livet ökar risken typiskt sett ju senare man är född. Vidare konstateras att under de närmaste ca tio åren kommer den *demografiska faktorn* att bidra till fler förtidspensionärer i de åldrar då risken för förtidspension och långvarig sjukfrånvaro i övrigt är som högst.

Statskontoret framhåller i promemorian att det i ett längre perspektiv inte råder något tvivel om att *folkhälsan* har förbättrats, men uppger att det är osäkert vilket samband som föreligger mellan sjukfrånvaro och folkhälsa. Även i framtiden förväntas en bättre folkhälsa även om det rör sig om en relativt långsam process.

Vidare uppger Statskontoret att *arbetsmiljöns* inverkan på sjukfrånvaron under de senaste decennierna varit svårtydd. Även om många fysiskt tunga arbeten har försvunnit har undersökningar visat att många upplever en större arbetsmiljöbelastning i vissa avseenden i dag än för 25 år sedan. För framtiden görs dock bedömningen att det finns förutsättningar att genom ytterligare ökad kunskap minska den fysiska, och troligen också den psykosociala, arbetsmiljöns negativa konsekvenser, även om möjligheterna kan variera mellan olika områden.

Vidare görs i promemorian bedömningen att den *förebyggande hälsovården*, *sjukvården* och den *arbetslivsinriktade rehabiliteringen* fortsätter att utvecklas. Det framhålls att även om det är svårt att beskriva och bevisa i vilken utsträckning den utveckling som skett på dessa områden lett till minskad belastning på förtidspensionsområdet och sjukförsäkringen så finns det ingen anledning att betvivla den potential som finns inom områdena.

Avslutningsvis framhålls i promemorian från Statskontoret att det ännu är för tidigt att uttala sig om *attityderna* i samhället är eller kommer att bli sådana att trycket ökar på införande av mer generösa regelverk.

4.2 Antalsutvecklingen i åldrarna 16–29 år

Som redovisas i kapitel 3 uppgick vid utgången av 1999 antalet personer i åldrarna 16–29 år med förtidspension och sjukbidrag till ca 16 700. Denna s.k. stock har varit tämligen konstant under de senaste fem åren. Under samma period har antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag för personer i dessa åldrar varierat mellan ca 2 200 och 2 700 med undantag för år 1998 då antalet nybeviljanden uppgick till ca 3 100.

Statskontorets promemoria innehåller ingen särskild bedömning av den framtida utvecklingen av långvarigt medicinsk grundad arbetsförmåga för personer i åldrarna 16–29 år. På basis av de av Statskontoret gjorda beräkningarna av risken för att få förtidspension/sjukbidrag för män och kvinnor i olika åldersintervall och Statistiska Centralbyråns prognoser över den framtida befolkningen har det dock varit möjligt att göra en prognos över hur många personer i åldrarna 16–29 år som varje år skulle komma att beviljas förtidspension/sjukbidrag i ett oförändrat förmånssystem med tre olika antaganden om risken att beviljas förtidspension/sjukbidrag. De tre olika prognoserna avser perioden 1995–2050. Den första avser den *genomsnittliga* risken för dessa åldersgrupper under åren 1997–1999, den andra riskerna i det s.k. *basscenariot*, dvs. en måttlig utveckling och den tredje prognosen riskerna i det *negativa scenariot*, dvs. den sämsta utvecklingen.

Skillnaderna mellan de tre scenarierna i fråga om nybeviljandevolyt är mycket begränsade och inte ens prognosen i det negativa scenariot pekar på någon dramatisk utveckling vad gäller nybeviljandet över tiden. Alla de tre scenarierna indikerar ett årligt nybeviljande på ca 2 000 – 3 000 under de flesta åren. Av detta kan slutsatsen dras att det i stort sett är den *demografiska* utvecklingen som påverkar nybeviljandeutvecklingen över tiden. Det innebär att födelsetalen är av avgörande betydelse för antalsutvecklingen av denna grupp, något som i sig betyder att prognoserna för tiden efter 2020 är mindre tillförlitliga.

5 Utgångspunkter för ett reformerat system för unga

Förtidspensionsutredningens betänkande Unga i ohälsöförsäkringen (SOU 1998:106) innehåller en utförlig beskrivning av de mer övergripande utgångspunkterna för ett system för unga funktionshindrade och sjuka. Det gäller dels FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning jämlikhet och delaktighet, dels nuvarande svenska handikappolitiska principer. Dessa dokument skall vara vägledande vid utformningen av ett reformerat ersättningsystem som rör unga funktionshindrade och sjuka och behandlas därför inte närmare i denna promemoria. I stället koncentreras avsnittet på de övriga utgångspunkter och krav som skall ställas på ett reformerat sådant system.

Systemet med förtidspension och sjukbidrag har, alltsedan det infördes i början av 1960-talet, varit inriktat på de behov som funnits för personer som pensionerats efter att ha varit etablerade på arbetsmarknaden under en stor del av vuxenlivet. Uppgiften för försäkringen har därför i första hand varit att ge ekonomisk trygghet, när det av medicinska skäl inte längre varit möjligt att förvärvsarbeta. Det innebär i sin tur att de behov av långsiktig habilitering och rehabilitering som oftast finns hos dem som redan i unga år kommit in i systemet till stor del inte blivit tillgodosedda. Gruppen unga som berörs av systemet är, som tidigare redovisats, inte så stor. Den omfattar till större delen personer med svåra, ofta medfödda sjukdomar och funktionshinder. De allra flesta i denna grupp saknar också i regel, vid inträdet i försäkringssystemet, någon mer påtaglig kontakt med arbetslivet.

Även om en rad förändringar gjorts i reglerna för förtidspension och sjukbidrag så har dessa ändringar i huvudsak varit inriktade på ersättningsnivåer, villkor för ersättning samt försäkringens funktion. Det kan också uttryckas så att systemets regler i viss utsträckning anpassats efter utvecklingen i samhället. Förändringarna har i princip endast berört personer i högre åldrar, dvs. personer som efter ett långt yrkesliv drabbats av ohälsa som helt eller delvis begränsat arbetsförmågan. Av detta följer att någon särskild hänsyn inte tagits till de speciella behov

som kan föreligga bland yngre personer som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga, bortsett från att vissa förskjutningar skett i praxisutvecklingen.

Det råder ingen tvekan om att samhällsutvecklingen medfört ett successivt förändrat synsätt även på socialförsäkringens olika områden, något som berör alla åldersgrupper. När det gäller den grupp försäkrade som har ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga, dvs. uppbär förtidspension/sjukbidrag, gäller att försäkringen skall verka för aktivitet och inte inta ett passivt förhållningssätt. Ett led i denna strävan efter en ökad aktivitet inom denna grupp är det system med vilande förtidspension som införts fr.o.m. år 2000.

Socialförsäkringens utformning för de yngre åldersgrupperna har behandlats under många år av olika utredningar. En utgångspunkt för flera av förslagen har varit att habilitering och rehabilitering av yngre funktionshindrade personer i regel måste ses i ett längre tidsperspektiv. I flera utredningar har uttryckts oro för att förtidspensionering av funktionshindrade i unga år kan komma i konflikt med samhällets strävan att förbättra förutsättningarna för dessa att kunna leva ett aktivt liv och ta till vara möjligheterna till individuell utveckling. Olika utredningar har lagt fram förslag under både 1980- och 1990-talen bl.a. om höjd ålder för förtidspension, dock utan att detta resulterat i några förändringar.

Den senaste av dessa utredningar, Förtidspensionsutredningen, ansåg att försäkringen bör skaffa sig ett uttalat sätt att bejaka och stimulera yngre ersättningsberättigade personer att ägna sig åt habiliterande och rehabiliterande aktiviteter av olika slag, vilket kan bidra till att utvecklingsmöjligheterna tas till vara på bästa sätt.

I likhet med vad Förtidsutredningen framhållit krävs det en omprövning av gällande 16-årsgräns för rätt till långvarigt försörjningsstöd. Detta förändringsbehov grundas inte minst på det faktum att från dagens försäkringssystem lämnas ersättning i form av förtidspension och sjukbidrag till unga personer som inte nått upp till den ålder då långsiktig försörjning genom förvärvsarbete i praktiken normalt sett förekommer. Tiden är därför mogen för en reformering av systemet för att åstadkomma en försäkring som tydligt uppmuntrar till, men också förutsätter, aktivitet hos dem som är ersättningsberättigade. Försäkringen kan och skall lägga grunden för en sådan positiv utveckling, men kan givetvis inte ta ansvar för att också realisera målet om aktivitet och självständighet hos de enskilda individerna. Här krävs helt naturligt att – förutom individerna själva – andra delar av samhället utvecklar de övriga insatser som behövs för att de ersättningsberättigade i största möjliga utsträckning skall kunna ges likvärdiga villkor i för-

hållande till vad som gäller för andra att även på lång sikt kunna leva ett aktivt och självständigt liv.

Genom reformeringen av ålderspensionssystemet, i vilket även förtidspensionssystemet i dag ingår, måste även det nya systemet för ersättning vid långvarig arbetsförmåga förändras. Detta gäller oavsett den försäkrades ålder. Vidare gäller att det finns en naturlig och stark koppling mellan förtidspension och sjukförsäkring. Sammantaget har detta lett fram till ställningstagandet att det framtida systemet med ersättning vid långvarig nedsättning av arbetsförmågan, till skillnad från vad som nu gäller, skall ingå i sjukförsäkringen. Den övergripande principen härvid är att det nya systemet skall ha formen av en försäkring mot inkomstbortfall. En huvuduppgift med denna promemoria är att redovisa förslag till regler för hur ett sådant inkomstbortfall skall beräknas för personer som i unga år drabbas av långvarigt nedsatt arbetsförmåga av medicinska skäl.

Det förutsätts således vara en uppgift för sjukförsäkringen att svara för denna ersättning i form av ett långvarigt försäkringsstöd från den ålder då normalt sett försörjning genom stadigvarande etablering i arbetslivet kan komma i fråga. Därvid bör ersättningen i möjligaste mån anpassas till de inkomstnivåer och den ekonomiska standard som generellt sett bedöms gälla för andra i motsvarande ålder och skapa förutsättningar för en tillfredsställande levnadsstandard. Av detta bör också följa att ersättningsberättigade personer skall få tillgodoräkna sig ålderspensionsrätt för den tid som försäkringsersättning uppburits. Vid sidan av detta ekonomiska stöd bör den enskilde kunna få ersättning för sådana merkostnader som ett funktionshinder kan ge upphov till samt ett ekonomiskt stöd för att täcka bostadskostnader som kan variera med hänsyn till de krav som olika funktionshinder ställer på en god boendestandard.

Samtliga remissinstanser, som yttrat sig över Förtidspensionsutredningens betänkande Unga i ohälsöförsäkringen, har ställt sig bakom utredningens principiella uppfattning att socialförsäkringens stöd till unga personer med långvarigt nedsatt arbetsförmåga till följd av svåra funktionshinder eller långvariga sjukdomar är otidsenligt och behöver förändras och ges en annan utformning. Det råder också enighet om att ett reformerat ersättningssystem – till skillnad från det nuvarande – skall uppmuntra aktivitet och ett inträde eller återinträde på arbetsmarknaden. Det finns också en samsyn att det är nödvändigt att höja den nedre åldersgränsen på 16 år för rätt till långvarig ersättning i form av förtidspension eller sjukbidrag. Däremot har remissinstanserna haft olika uppfattningar främst i fråga om det nya stödets utformning. Flera remissinstanser har också framhållit att det varit svårt att bedöma för-

slagen, eftersom det saknas förslag om bostadsstöd och författningstext.

Det förslag som lämnas i denna departementspromemoria utgår i sina huvuddrag från Förtidspensionsutredningens överväganden och förslag, men avviker från dessa främst i fråga om det långvariga stödets utformning. I stället för ersättning i form av habiliteringspenning eller långtidssjukpenning upp till 30 års ålder föreslås införandet av en aktivitetsersättning som alltid skall tidsbegränsas till längst tre år. Vidare innehåller promemorian en redovisning av ett bostadsstöd till aktivitetsersättning principiellt sett bör kunna utformas samt författningsförslag och kommentarer till förslagen.

6 Höjd nedre åldersgräns för rätt till ersättning under längre tid

Förslag: Den nuvarande fasta åldersgränsen på 16 år för rätt till ersättning vid nedsatt arbetsförmåga under avsevärd tid – dvs. minst ett år – höjs till den 1 juli det år en försäkrad fyller 19 år.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer med promemorians förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans ställer sig avvisande till att den nedre gränsen för rätt till långvarig ersättning höjs från 16 år. *Centrala studiestödsnämnden* (CSN) anser dock att den nedre gränsen skall sättas vid den 1 juli det år man fyller 20 år och motiverar detta med att det inom studiestödet finns en åldersgräns vid halvårsskiftet det år man fyller 20 och att det skulle vara fördelaktigt om åldersgränserna i de två systemen är likartade. *Privattjänstemannakartellen* (PTK) framhåller att åldersgränsen kan vara svår att förstå på individnivå. *Riksförbundet PensionärsGemenskap* (RPG) anser att åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning vid arbetsoförmåga kopplas till myndighetsåldern, dvs. sätts vid 18 år.

Skälen för förslaget: Den samhällsutveckling som ägt rum sedan 16-årsgränsen infördes på 1960-talet har allmänt sett gjort den gränsen föråldrad. Skoltiden har förlängts och inträdet på arbetsmarknaden sker därigenom med få undantag betydligt senare för de allra flesta. I dag fortsätter nästan alla ungdomar studierna efter grundskolan på gymnasienivå och på högre nivå. Numera är gymnasieutbildning närmast ett krav för att få ett arbete. Det förekommer givetvis att ungdomar börjar arbeta direkt efter grundskolan, men det rör sig då i allmänhet om enklare arbetsuppgifter och tillfälliga anställningar. Det finns därför mycket som talar för att långvarig ersättning för uteblivna förvärvsinkomster av medicinska orsaker normalt sett skall kunna medges tidigast från 19 års ålder, dvs. när långsiktig försörjning i praktiken kan komma i fråga för ungdomar i allmänhet. Det bör också allmänt sett vara lättare att göra en bättre bedömning av en persons långsiktiga arbetsförmåga ju

äldre personen är, något som talar för en högre nedre åldersgräns än 16 år. Det måste därför betraktas som en stor fördel med än högre åldersgräns än 16 år.

När denna gräns fastställs är det också angeläget att undvika att de unga funktionshindrades självständighet och frigörelse från föräldrarna förskjuts längre upp i åldrarna än vad som är normalt för ungdomar i övrigt. Myndighetsåldern, och den ålder då föräldrarnas försörjningsansvar upphör, bör också tas med vid övervägandena om den nedre åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning. Föräldrarnas underhållsskyldighet sträcker sig till myndighetsåldern 18 år, men kan utsträckas till längst 21 år om barnet studerar i grundskola, gymnasieskola eller genomgår någon annan jämförbar utbildning. Det är dock av flera skäl viktigt att den nedre åldersgränsen inte sätts för högt. En alltför hög lägsta gräns ställer även krav på särlösningar för att garantera ett bra försäkringsskydd för alla förvärvsarbetande oavsett ålder.

Vid en avvägning mellan de olika skälen för vad den nedre åldersgränsen för rätt till långvarig försäkringsersättning bör ligga, bedöms – i likhet med vad utredningen anfört – behovet av avslutade gymnasiestudier vara det tyngst vägande skälet för en höjd åldersgräns. I regel befinner sig de allra flesta ungdomar i en gymnasieutbildning fram till våren det år de fyller 19 år. Vid vårterminens avslutning upphör därmed också formellt sett föräldrarnas underhållsskyldighet. Detta talar för att långvarig ersättning från försäkringen skall kunna beviljas tidigast vid halvårsskiftet det år en person fyller 19 år. Fram till dess gäller föräldrarnas underhållsskyldighet för det stora flertalet ungdomar som studerar vidare efter grundskolan. En sådan lösning bedöms inte försvåra funktionshindrade ungdomars frigörelse från föräldrarna, eftersom det i dag betraktas som normalt att flertalet ungdomar – oavsett hälsotillstånd och funktionshinder – bor hemma och därmed saknar egen försörjning under gymnasietiden.

För en del ungdomar med funktionshinder förekommer dock att studierna tar något längre tid jämfört med normal studiegång. I sådana fall bedöms det inte vara möjligt eller ens meningsfullt att bedöma arbetsförmågan vid halvårsskiftet det år de fyller 19 år. Det är av flera skäl motiverat att ekonomiskt göra det möjligt för dessa ungdomar att avsluta sin gymnasieutbildning, utan att de själva skall behöva svara för sin försörjning under den förlängda studietiden. Annars finns en viss risk för att en del av dessa ungdomar skulle avstå från att fullfölja utbildningen för att i stället få sitt långsiktiga försörjningsstöd från försäkringen. Det måste därför ses som skäligt att samhället svarar för försörjningen under den extra tid det tar för dessa personer att fullfölja den utbildning som alla har rätt till och som kan ses som en förutsättning för möjligheterna att senare komma in på arbetsmarknaden. Det innebär

konkret att funktionshindrade ungdomar inte skall behöva ta studielån eller på annat sätt svara för sin försörjning under den tid då andra ungdomar kan ägna sig åt förvärvsarbete eller högre studier. Mot denna bakgrund föreslås i kapitel 10 att särskilda regler införs som tar hänsyn till att vissa personer har förlängd skolgång på grund av funktionshinder.

Den föreslagna, höjda nedre åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning från försäkringen får dock inte påverka det gällande försäkringsskyddet vid kortvarig sjukdom i form av sjukpenning. Det måste för dem som börjar arbeta direkt efter grundskolan vid 16 års ålder finnas ett ekonomiskt stöd, om de till följd av sjukdom inte kan fortsätta att arbeta fram till halvårsskiftet det år de fyller 19 år. Av detta följer att även gällande försäkringsskydd vid arbetsskada, som inträffar före den 1 juli det år 19-årsdagen infaller, inte heller skall påverkas av en höjning av åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning.

7 Förtidspension (sjukersättning) tidigast vid 30 års ålder

Förslag: Förtidspension (sjukersättning) skall kunna beviljas tidigast fr.o.m. den månad en försäkrad fyller 30 år.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer med promemorians förslag.

Remissinstanserna: I stort sett alla remissinstanser ställer sig bakom förslaget om att förtidspension/sjukbidrag inte skall beviljas före 30 års ålder. *Riksrevisionsverket (RRV)* förordar en åldersgräns på 25 år, medan *RPG* anser att förtidspension skall kunna beviljas oavsett ålder tills dess man når 65 års ålder.

Skälen för förslaget: Det är – i likhet med vad Förtidspensionsutredningen framhållit – principiellt viktigt att det sänds ett budskap till såväl den enskilde som samhället i sin helhet att ingen skall behöva bli pensionerad i mycket unga år, innan omfattande insatser har gjorts för att så långt som möjligt ta tillvara kapacitet och utvecklingsmöjligheter bland unga svårt sjuka eller funktionshindrade.

Valet av just 30 år som åldersgräns för sjukersättning kan givetvis diskuteras, men för de allra flesta representerar den gränsen för den definitiva övergången till vuxenlivet. Vidare innebär denna gräns en anpassning till AMS verksamhet Unga Handikappade som vänder sig till personer t.o.m. 29 års ålder.

En annan aspekt på att sätta åldergränsen för rätt till sjukersättning vid 30 år är att den ger ett bra underlag för att knyta an till den åldersrelaterade trappa som föreslås gälla för garantinivån fram till 30 års ålder. Inkomsterna är vanligtvis låga eller måttliga för 19-åringar och inkomstutvecklingen är förhållandevis kraftig fram till cirka 30 års ålder för att därefter öka långsammare. Den garanterade nivån bör därför anpassas till en sådan utveckling. Härigenom kommer den som i unga år får ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga på grundnivån (garantiersättning) att i någon mån att följa jämnårigas utveckling.

I departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39) lämnas förslag till de beräkningsregler som skall gälla vid sjukersättning vid långvarigt eller varaktigt nedsatt arbetsförmåga för personer fr.o.m. 30 års ålder.

8 Ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga t.o.m. 29 år

Förslag: Personer i åldrarna 19–29 som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga med minst en fjärdedel skall efter ansökan kunna beviljas *aktivitetsersättning* tidigast fr.o.m den 1 juli det år 19-årsdagen infaller om nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år från den tidpunkt bedömningen görs. Denna ersättning skall kunna utges under längst tre år i taget, senast t.o.m. månaden som föregår den månad då den försäkrade fyller 30 år.

Beroende på arbetsförmågans nedsättning lämnas hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels aktivitetsersättning.

Utredningens förslag: Två ersättningsformer föreslogs: habiliteringspenning och långtidssjukpenning. Den förra skulle kunna utges på två olika grunder. Det var fråga om dels unga personer som på grund av sitt funktionshinder har en förlängd skolgång, dels unga personer som har ett stort och varaktigt funktionshinder som orsakar betydande svårigheter i livsföringen. Med skolgång avsågs nioårig grundskola, treårig gymnasieutbildning och annan likvärdig utbildning. Rätten till ekonomiskt stöd i form av habiliteringspenning skulle upphöra vid 30 års ålder. Övriga unga under 30 år som var långvarigt sjuka, men inte lika funktionshindrade, skulle få rätt till långtidssjukpenning om de inte kunde arbeta.

Remissinstanserna: *Privattjänstemannakartellen (PTK), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Svenska Arbetsgivarförbundet och Sveriges Industriförbund* är samtliga mer eller mindre negativa till att införa de nya ersättningsformerna habiliteringspenning och långtidssjukpenning. I stället förordas i första hand att reglerna angående de unga inarbetas i regelverket för sjukpenning och förtidspension. Ett betydande antal av remissinstanserna bl.a. *Riksförsäkringsverket (RFV), Riksrevisionsverket (RRV), Socialstyrelsen (SoS), Landsorganisationen i Sverige (LO), Handikappförbundets Samarbetsorgan (HSO)* och *Riksförbundet för Rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU)* är i stort

positiva till förslaget, men anser samtidigt att kriterierna för rätt till ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga inte är tillräckligt tydliga, vilket kan innebära risk för rättsosäkerhet och ökad administrativ belastning på försäkringskassorna. *RRV* anser också att en gräns på 25 år är rimligare för övergång till förtidspension, eftersom alla habiliterings- och rehabiliteringsmöjligheter då borde ha hunnits med. *TCO* framhåller att det kan vara stigmatiserande att bli beviljad habiliteringspenning, eftersom en sådan förmånstagare kan bli klassad som näst intill ohjälplig. *Svenska Kommunförbundet* framhåller att den diskussion som förs i utredningens betänkande om kriterierna visar på de svårigheter som förmodligen kommer att uppstå vid bedömning av såväl ett funktionshinders varaktighet som omfattning. *Riksförbundet PensionärsGemenskap* (*RPG*) anser att den åtskillnad som görs mellan habiliteringspenning och långtidssjukpenning är mer teoretisk än praktisk samt att det saknas skäl att göra en sådan åtskillnad mellan ersättningarna.

Övriga remissinstanser är positiva eller mycket positiva till förslaget i sin helhet, bl.a. handikapporganisationerna. Många av dessa framhåller dock att någon direkt koppling till *LSS* inte får finnas för rätten att erhålla habiliteringspenning.

Skälen för förslaget: Som ett stort antal remissinstanser framhållit, finns det en uppenbar risk att utredningens förslag om två ersättningsformer i form av habiliteringspenning och långtidssjukpenning i praktiken kan bli alltför svåra att tillämpa på ett likformigt och därmed rättvist sätt. Orsaken till detta är främst svårigheten att utforma klara och entydiga kriterier för bedömning av rätt till ersättning för den mycket heterogena målgrupp med unga personer som det här är fråga om. Därför föreslås i denna promemoria att det skall finnas endast *en* ersättningsform för personer med nedsatt arbetsförmåga upp till 30 år, oavsett om en ung sådan person behöver förlängd skolgång på grund av sitt funktionshinder – se avsnitt 11 – eller har nedsatt arbetsförmåga av medicinska skäl. Även övriga unga personer under 30 år som är långvarigt sjuka, men inte lika svårt funktionshindrade, föreslås – om de har nedsatt arbetsförmåga – bli omfattade av denna ersättningsform.

Detta försäkringsstöd föreslås benämnas *aktivitetsersättning* och skall kunna utges helt, med tre fjärdedelar, halvt eller med en fjärdedel, beroende på arbetsförmågans omfattning.

Aktivitetsersättningen föreslås – till skillnad från sjukersättningen – alltid vara tidsbegränsad till längst 3 år. Det ligger i sakens natur att ett reformerat ersättningssystem som skall uppmuntra till aktivitet hos dem som är ersättningsberättigade måste ha ett ekonomiskt stöd som är tidsbegränsat och som med jämna mellanrum skall prövas på nytt. Samtidigt avses de ersättningsberättigade genom olika insatser, t.ex. i form

av särskilda utbildningsinsatser, habilitering och rehabilitering, beredas möjligheter att förändra sin situation för att kunna leva ett så aktivt och självständigt liv som möjligt, men också kunna skapa förutsättningar för inträde på arbetsmarknaden på längre sikt.

Det är mot den bakgrunden angeläget att varaktighetsperioden i normalfallet inte blir alltför lång och att försäkringskassan, när rätten till aktivitetsersättning tidsmässigt löper ut, ingående granskar vilka aktiviteter som den enskilde genomgått under perioden med ersättning. Härmed avses, förutom habiliterings- och rehabiliteringsinsatser, t.ex. försök att få ett arbete. Det är också viktigt att försäkringskassan håller kontinuerlig kontakt med berörda kommunala myndigheter för bedömning av den enskildes situation och att lämpliga aktiviteter vidtas både i nuläget och för framtiden. Detta är en förutsättning för en kassas bedömning av om aktivitetsersättning skall beviljas även fortsättningsvis och i så fall i vilken grad samt med vilken varaktighet.

Införandet av *ett* försäkringsstöd i form av aktivitetsersättning eliminerar avgränsningsproblemen mellan föreslagna två ersättningsformer något som många remissinstanser påtalat. Begränsningen till en och samma stödform för alla unga funktionshindrade innebär dessutom ingen uppdelning på två kategorier som utredningen föreslagit med avseende på arbetsoförmågan, dvs. i praktiken möjligheterna att få ett arbete. Det finns mycket som talar för att en sådan uppdelning skulle kunna upplevas som negativ av vissa personer och därmed påverka drivkraften till aktivitet och utveckling.

Flera remissinstanser har varit kritiska mot att Förtidspensionsutredningen, vid utformningen av kriterier för habiliteringspenning, framhållit att det är möjligt att utgå från olika begrepp inom lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Genom den nu föreslagna lösningen för alla i åldrarna 19–29 som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga bedöms grunden för denna kritik ha eliminerats.

9 Aktiviteter vid aktivitetsersättning

Förslag: En person som uppfyller villkoren för rätt till aktivitetsersättning skall ha möjlighet att utvecklas för att kunna förvärvsarbeta och på annat sätt ta del i arbetslivet samt leva ett aktivt och självständigt liv. Möjligheterna till utveckling skall tas till vara genom aktiviteter av olika slag. Utgångspunkten är att den enskilde skall ha mycket stort inflytande över vilken typ av aktivitet han eller hon vill ägna sig åt.

Det skall vara en uppgift för försäkringskassan att planera och samordna de olika aktiviteter som kan komma i fråga för den enskilde, så att dennes utvecklingsmöjligheter alltid skall kunna tas tillvara.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer delvis med förslaget i departementspromemorian, dock inte i fråga om förslaget att ge försäkringskassans ett planeringsansvar.

Remissinstanserna: Nästan samtliga remissinstanser är positiva, eller mycket positiva, till att den enskilde föreslås få stor möjlighet att själv kunna påverka och bestämma inriktningen på aktiviteterna. Flera av remissinstanserna är dock tveksamma till att den enskilde alltid klarar av planeringen och samordningen helt och hållet och framhåller att om ingen myndighet bryr sig om den enskilde, kan ungdomar hamnar i en passivitet som inte stimulerar utvecklingen. *Ungdomsstyrelsen* är kritisk mot det ansvar som föreslås läggas på individen för planeringen av aktivitet under tiden med ekonomiskt stöd. Ett stort antal remissinstanser, bl.a. flertalet *handikapporganisationer*, framhåller att det är tveksamt eller orimligt att t.ex. utvecklingsstörda och psykiskt funktionshindrade utan hjälp av någon myndighet skall ha ansvaret för planeringen av aktiviteterna. Dessa remissinstanser anser att det bör finnas någon som tillsammans med den funktionshindrade driver på och fungerar som motor i habiliterings- och rehabiliteringsarbetet. Denna funktion föreslås av de flesta vara försäkringskassan, men även kommunen nämns i detta sammanhang. *Svenska Kommunförbundet* anser dock att detta ansvar, liksom uppföljningen av aktiviteterna, skall ligga på

den som beviljar ersättningen, dvs. försäkringskassorna, samt att kassorna måste ha samma samordningsansvar för rehabilitering och habilitering som för andra försäkrade som ersätts inom socialförsäkrings-systemet. RFV, som också stöder förslaget om att individen skall ha ett förstahandsansvar över sina aktiviteter, framhåller att i den mån det finns en plan upprättad bör den tillställas försäkringskassan. Vidare framhåller RFV att det är viktigt att det tydliggörs dels vilka situationer och skäl som avses och vad som bör ankomma på berörda myndigheter, inte minst försäkringskassan, dels de krav som bör ställas på den försäkrade.

Skälet för förslaget: De ungdomar som blir berättigade till aktivitetsersättning kommer att ha mycket skiftande hälsotillstånd och utsikter till arbetsförmåga. Det innebär att dessa ungdomar har mycket olika förutsättningar att försörja sig själva, att få annan kontakt med arbetslivet eller att ta tillvara sina utvecklingsmöjligheter genom att t.ex. studera. Det är därför naturligt att perioden med aktivitetsersättning kommer att se olika ut för många av de unga, eftersom det är önskvärt att tiden utnyttjas väl och aktiviteterna anpassas till förutsättningarna för var och en av dessa. Största möjliga inslag av valfrihet, och därmed variation i fråga om aktiviteter, måste därför ses som både nödvändigt och önskvärt. Någon specificering av lämpliga aktiviteter är inte möjlig eller ens motiverad. Det måste vara aktivitetens syfte – inte aktiviteten som sådan – som, i förhållande till den situation individen befinner sig i, skall vara avgörande för om aktiviteten kan kunna grunda rätt till försäkringsersättning eller inte. För att aktiviteterna skall ge goda resultat måste individerna vara motiverade att genomföra dessa. Det är därför nödvändigt att regelverket utgår från personernas egna önskemål om aktiviteter.

Det skall således finnas mycket stor frihet för den enskilde att välja aktiviteter som han eller hon skall kunna få ägna sig åt. Oftast kommer det med stor sannolikhet att röra sig om vård och behandling, studier, arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dagverksamhet etc. När det gäller frågan om i vilken utsträckning förvärvsarbete skall kunna förekomma i förhållande till hur rätten till aktivitetsersättning påverkas behandlas detta i kapitel 10.

Många remissinstanser anser att *en* myndighet eller organisation måste ha det slutliga ansvaret för att planera och samordna de aktiviteter som ger den enskilde bästa möjliga stöd. Varje berörd myndighet eller organisation skall givetvis ansvara för aktiviteter inom sina respektive verksamhetsområden. Som många remissinstanser framhållit talar starka skäl för att många av individerna behöver hjälp inte bara med planeringen av sina önskade aktiviteter utan även i kontakterna med berörda myndigheter/organisationer för att aktiviteterna skall

komma till stånd och ske inom rimlig tid. Detta förutsätter att någon organisation ges ett lagstadgat planerings- och samordningsansvar. Med hänsyn till att berörda personer avses få sin försörjning under denna aktivitetsperiod genom ersättning från den allmänna försäkringen, är det rimligt att det är försäkringskassan som tilldelas dessa funktioner. Det måste också anses ligga i försäkringens intresse att de som uppbär detta försäkringsstöd verkligen blir föremål för planerade aktiveringsinsatser, så att möjligheterna till att få eller återfå arbetsförmåga tas tillvara på ett så effektivt sätt som möjligt. Vidare gäller att försäkringskassan redan nu har till uppgift att uppmärksamma behovet av och ta initiativ till rehabilitering för alla försäkrade som uppbär ersättning för inkomstbortfall från socialförsäkringen, med undantag för föräldrapenning. Det innebär att försäkringskassan har som uppgift att samordna såväl medicinska, sociala som arbetslivsinriktade rehabiliteringsåtgärder.

Som flera remissinstanser framhållit kräver ett sådant utökat ansvar för försäkringskassan att det finns erforderlig kompetens för uppgiften. Även om det inte rör sig om en stor mängd ärenden per år, bedöms försäkringskassorna behöva ett resurstillskott för denna nya planerande och samordnande uppgift. Hur stort detta tillskott böra vara redovisas under avsnittet 17.2 Konsekvenser för administrationen.

10 Vilande aktivitetsersättning vid förvärvsarbete

Förslag: En person i åldern 19–29 år som uppburit aktivitetsersättning under 12 månader, räknat från ansökan om denna ersättning, och som anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att förvärvsarbete skall kunna få behålla aktivitetsersättningen under högst tre månader, samtidigt som personen i fråga prövar att förvärvsarbete.

Om personen fortsätter att arbeta därefter skall han eller hon kunna få ersättningen vilande under återstoden av den tid ersättningen löper, till den del personen arbetar och utnyttjar arbetsförmåga som inte förutsattes finnas när ersättningen beviljades. Aktivitetsersättningen, som förklarats vilande, skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser. Ersättningen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel.

Rätt till försäkringsersättning i form av sjuklön, sjukpenning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning skall föreligga under tid med vilande aktivitetsersättning enligt samma regler som gäller vid vilande förtidspension/sjukbidrag (sjukersättning).

Den försäkrades uppgifter, om vilket arbete han eller hon faktiskt avser att utföra, skall vara vägledande för hur stor del av aktivitetsersättningen som skall förklaras vilande.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen föreslog att ersättningsformen habiliteringspenning minskas med 80 procent av de förvärvsinkomster som en försäkrad uppbär. Denna regel skulle också tillämpas på inkomster som intjänas genom näringsverksamhet. Skattemyndigheten eller försäkringskassan skulle slutgiltigt fastställa reduktionen av habiliteringspenningen. Den andra ersättningsformen långtidssjukpenning föreslogs kunna utges till en person, dock endast fram till dess att arbetsförmåga bedöms kunna uppnås.

Remissinstanserna: *Handikappombudsmannen* stöder förslaget om en 80-procentig reduktion av habiliteringspenningen vid förvärvsarbete och *Svenska Arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* anser att förvärvsarbete normalt sett bör leda till högre inkomst än bidrag för att motivera till arbete i stället för bidrag för personer som detta kan anses möjligt för och framhåller därför att förslaget bör prövas. *RFV* instämmer i förslaget, men anser av habiliteringspenning vid inkomst av näringsverksamhet att den slutliga reduktionen skall fastställas av skattemyndigheten, eftersom det annars är svårt att finna ett rättvisande inkomstbegrepp. *Riksskatteverket (RSV)* avstyrker att det skall ankomma på skattemyndighet att fatta beslut om habiliteringspenningens storlek och anser att det är behörig socialförsäkringsmyndighet som skall fatta beslut om sådana reduktioner. *RSV* framförde också andra skattetekniska synpunkter och problem som kan följa av förslaget om reduktion av habiliteringspenning vid inkomst av näringsverksamhet. *Socialstyrelsen (SoS)* anser att utredningens förslag om reducerade förvärvsinkomster innebär att marginaleffekter kan reducera sådan inkomst i alltför hög grad och gör därvid jämförelse med det som andra personer i samma inkomstläge får behålla av en inkomstökning efter skatt. *SoS* anser därför att den enskilde bör få behålla mer än föreslagna 20 procent. Även *TCO* ifrågasätter reduktionens storlek, eftersom målgruppen bedöms ha avsevärda svårigheter att överhuvud taget få arbete. *Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus)* anser att när den enskilde erhållit ett förvärvsarbete bör inte habiliteringspenningen sänkas omedelbart, utan det bör finnas en övergångsperiod på några månader.

Skälen för förslaget: Regeringen tillställde riksdagen hösten 1999 prop. 1999/2000:4 *Vilande förtidspension*. Riksdagen godkände propositionen och reglerna om vilande förtidspension trädde i kraft den 1 januari 2000. Det innebär att regeringen inte förde fram *Förtidspensionsutredningens* förslag om en avräkningsmodell för alla som uppbär förtidspension vid ett eventuellt förvärvsarbete. Regeringens strävan var att hitta ett system som gör att den som har förtidspension/sjukbidrag vågar pröva att gå ut i arbetslivet, samtidigt som systemets legitimitet inte urholkas. Regler om vilande förtidspension bedömdes därvid vara lätta för den enskilde att förstå och att kunna se konsekvenserna av. Det är också av stor betydelse att reglerna är enkla och kan tillämpas på ett enhetligt sätt. Ett viktigt skäl för att inte föreslå en avräkningsmodell var, enligt propositionen, att den som prövat att arbeta kan bli återbetalningsskyldig vid avstämning mot den taxerade inkomsten året efter, på grund av att det ofta kan vara svårt att exakt förutse inkomstens storlek så att rätt belopp avräknas.

Ett system med vilande aktivitetsersättning bedöms kunna ge unga med långvarigt nedsatt arbetsförmåga stimulans till att pröva ett arbete, eftersom förslaget gör detta möjligt under hela den tid som återstår innan rätten till aktivitetsersättning löper ut, utan att rätten till ersättningen ifrågasätts. Den försäkrade riskerar således inte att stå utan försörjning efter ett arbetsförsök. Det är dessutom administrativt sett fördelaktigt att ha så likartade regler som möjligt för personer som helt eller delvis saknar arbetsförmåga när de önskar pröva att arbeta, oavsett deras ålder.

Förslaget innebär i korthet att när en ung person som uppburit aktivitetsersättning under ett år anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att pröva att förvärvsarbeta på hel- eller deltid, skall kassan kunna besluta om att den sökande får behålla denna ersättning under högst tre månader samtidigt som vederbörande arbetar. Om arbetsförsöket fungerar väl, och den försäkrade avser fortsätta att arbeta, skall aktivitetsersättningen göras vilande helt eller delvis under den återstående tiden som aktivitetsersättningen är beviljad för. Den försäkrade har därmed stora möjligheter att pröva vad han eller hon i längden förmår att klara av, samtidigt som rätten att få tillbaka aktivitetsersättningen hela tiden finns kvar.

Förslaget skiljer sig i åtminstone ett viktigt avseende från reglerna om vilande förtidspension. Det gäller den tid under vilken den försäkrade har kvar rätten till förmånen vid förvärvsarbete. Denna tid föreslås vara hela den tid som återstår till dess rätten till aktivitetsersättning löper ut. Med hänsyn till att ersättningen kan beviljas för längst tre år åt gången, kan det vara fråga om högst två år som den försäkrade kan pröva att arbeta utan att rätten till aktivitetsersättning går förlorad. Det bärande motivet för denna generösare regel är att unga personer med svåra funktionshinder och långvariga sjukdomar, och som i regel aldrig haft ett förvärvsarbete, generellt sett kan vara i behov av en längre tid än andra för att pröva ett arbete utan att riskera rätten till sin försörjning från socialförsäkringen. Det kan därvid nämnas att psykiska funktionshinder numera är den vanligaste orsaken till förtidspension bland personer mellan 16–30 år.

Det förutsätter dock att försäkringskassan som försäkringsgivare under den tiden aktivitetsersättningen vilar följer upp hur arbetet eller arbetsförsöket utfaller.

Eftersom syftet med vilandereglererna är att den försäkrade med aktivitetsersättning skall våga pröva att arbeta, är det rimligt att den del av ersättningen som görs vilande svarar mot det arbete som personen faktiskt utför. Den prövning som försäkringskassan skall göra, i fråga om hur stor del av aktivitetsersättningen som skall vara vilande, måste således utgå från en bedömning av den försäkrades arbetsförmåga i det

arbete som finns *tillgängligt* för honom eller henne och som faktiskt utförs. De föreslagna regler som gäller vid nybeviljande av ersättningen i fråga om bedömning av en försäkrads arbetsförmåga skall således inte vara tillämpliga.

Enligt samma ordning som gäller när en person har sin förtidspension vilande, föreslås att en försäkrad som har sin aktivitetsersättning vilande skall kunna få sjuklön och sjukpenning utbetald på vanligt sätt på den del han eller hon arbetar. Även föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning föreslås kunna utbetalas under tid med vilande aktivitetsersättning. Inkomsterna av arbete kommer att grunda rätt till ålderspension, varför avgift för ålderspension samt sociala avgifter skall betalas på dessa inkomster. Det är rimligt att den som förvärvsarbetar och har aktivitetsersättningen vilande, vid tillfällig sjukdom och arbetsoförmåga på grund av denna, skall jämföras med andra förvärvsarbetande och därmed kunna erhålla sjuklön och sjukpenning. När det gäller föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning vid vilande aktivitetsersättning föreslås att den försäkrade skall kunna uppbära dessa förmåner, dock under förutsättning att det rör sig om enstaka dagar eller kortare perioder. Vid upprepade avbrott i arbetet av nämnda orsaker bör diskussion ske mellan försäkringskassan och den försäkrade om hur frånvaron påverkar arbetsförsöket, varefter kassan har att ta ställning till om aktivitetsersättningen åter skall betalas ut.